דער יוד

DER JUDE

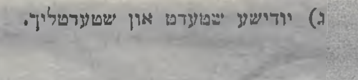
צייטשריפט פיר אלע יודישע אינטערעסען

ערשיינט יעדע וואך — פערלאג: חברת „אחיאסף“.

Krakau, 11 December. 1902. — פיערטער יאהרגאנג. — ק"אקוי, כסלו תרס"ג.

נומר 50

אינהאלט:



דער יוד

אויף דאס יאהר 1903

פינפטער יאהרגאנג

א וואכענטליכע צייטונג פאר אלע יודישע אינטערעסען

ערשיינט אונטער דער רעדאקציע פון דר. יוסף לוריא.

פון אנהויב יאהר 1903 וועט „דער יוד“ ווערען געענדערט אין מיר גלויבען צו גוטען. אלס א וואכענבלאט וויל „דער יוד“ נישט לעגען אזוי פיעל געוויכט אויף טעגליכע נייעס, וואס געהערט צו איין טעגליך בלאט. „דער יוד“ וועט נור געבען די וויכטיגערע נייעס, קורץ געפאסט און ליטעראריש בעארבייט. „דער יוד“ וויל געבען דעם לעזער ניט נור די מעגליכקייט צו וויסען דאס וויכטיגסטע, וואס עס טהוט זיך אין דער יודישער ווי אויך אין דער אלגעמיינער וועלט; ער וויל איהם אויך געבען די מעגליכקייט זיך אבצוגעבען חשבון פון דעם, וואס קומט פאר אין דער וועלט, און ריכטיג צו פערשטעהן דאס לעבען פון נאהענט און וויוט.

מיר וועלען געבען מעהר פלאץ פאר ריין ליטעראַרישע ארבייטען און וויסענשאפטליכע ארטיקלען.

פיעל צו רעדען וועגען דעם נוצען פון אונזער צייטונג האלטען מיר פאר איבריג. אין די פיער פערגאנגענע יאהר, וואס „דער יוד“ ערשיינט, האט ער שוין לאנג קלאר ארויסגעוויזען, וואס ער איז און וואס ער וויל. „דער יוד“ איז זיינע לעזער בעקאנט, זיין געטריי יודישע ריכטונג איז אלעמען בעוואוסט, און מיר וועלען זיך אויך ווייטער בעמיהען צוצושטעלען זיין פריינד — דעם יודישען לעזער אלעס, וואס איז אמת, עהרליך, ניצליך וויכטיג און שען.

די אבטהיילונגען פון „יוד“ וועלען ווערען פערמעהרט און פערברייטערט. עס וועלען זיין:

1) לייטארטיקלען. 2) פאליטישע נייעס. 3) צייטונגס־שטימען. 4) שטעדט און שטעדטליך. 5) קארעספאנדענצען. 6) וויסענשאפטליכע ארטיקלען. 7) וויסענשאפטליכע נייעס. 8) ראמאנען, ערצעהלונגען, געדיכטע. 9) קריטיק. 10) פעליטאנען. 11) די יודישע וועלט. 12) אלגעמיינע כראניק. 13) ידיעות. 14) „מיש־מאש“.

„דער יוד“ וועט פון אנהויב יאהר 1903 זיין אילוסטרירט.

אין יעדער נומער וועט זין וועניגסטענס איין שען אויסגעפיהרט בילד פון היסטארישען מאמענט, א־ער פון א היסטארישער פערזאן, ווי אויך בילדער פון איצטיגען לעבען.

אין „יוד“ וועלען זיך בעטהייליגען ווי ביז אהער, די בעסטע יודישע שרייבער.

אבאנעמענט־פרייז פאר דעם „יוד“:

יעהרליך — 5 רובל; האלביעהרליך — 2 רובל 50 קאפ.; פיערטילעהר־ליך — 1 רובל 50 קאפ.; פאר א חודש — 60 קאפ.

די יעהרליכע אבאנענטען קענען אויך אויסצאהלען די 5 רובל אין 3 ראטען: ביים אבאנירען — 2 רובל. דעם 1־טען אפריל—2 רובל און דעם 1־טען אויגוסט — די לעצטע ראטע — 1 רובל.

די אבאנענטען פון „יוד“ פאר 1903 בעקומען אלס פרעמיע

I. „די שריפטען“ פון י. ל. פרץ מיט דעם בילד פון אויטאר (צווייטע אויפלאגע, שען געדרוקט, 60 גרויסע דרוק־בויגען) פאר 70 קאפ׳ (אנשטאט 2 רובל).
2. דריי גרויסע ראמאנען אין 4 בענדער פון יעקב דינעזאהן, נעמליך: אבן נגף (2 בענדער), „הערשעלע“ (1 באנד) — און „יאסעלע“ (1 באנד) — פאר 70 ק׳ (אנשטאט 2 רובל 40 קאפ׳). .3 דעם מאנאטליכען זשורנאל „די יודישע פאמיליע“ (זעה ווייטער) פאר 1 רובל (אנשטאט 3).

דער פרייז פון די פרעמיען איז אהן פארטא. די אבאנענטען פון „יוד“ קענען בעשטעלען איין פרעמיע אדער אלע 3 פרעמיען.

די יודישע פאמיליע

צווייטער יאהרגאנג | צווייטער יאהרגאנג

א מאנאטליכער זשורנאל פיר ליטעראטור און וויסענשאפט.

ערשיינט אונטער דער רעדאקציע פון ד״ר יוסף לוריא.

די יודישע פאמיליע איז שוין אויך דעם יודישען פובליקום גענוג בעקאנט. אנהויבענדיג דאס נייע יאהר, וועלען מיר זיך בעמיהען זי צו מאכען וואס מעהר אינטערעסאנט און ניצליך.

די „יודישע פאמיליע“ וועט ענטהאלטען:

1. בעלעטרעסטיק. 2. וויסענשאפטליכע ארבייטען. 3. רייזע־בעשרייבונגען. 4. קריטיק. 5. ראש חודש 6. וויצען.

יעדעס מאנאטליכע ביכיל ענטהאלט 4 דרוקבויגען פון גרויסען פארמאט (64 זייטען).



אבאנעמענט־פרייז פאר דעם מאנאטליכען זשורנאל „די יודישע פאמיליע“: אויף א יאהר 3 רובעל; אויף א האלב יאהר 1 ר. 50 ק.; אויף א פירטיל יאהר — 1 רובעל; פאר 1 ביכיל 40 קאפ׳.

פאר די אבאנענטען פון יוד 1 רובעל א יאהר

(פארטא בעזונדער 50 קאפ׳.)

די אבאנענטען, וואס שרייבען אויס דעם „יוד“ אויף אויסצאהלען, קענען אויך אויסשרייבען „די יודישע פאמיליע“ אויף אויסצאהלען ביי די ערשטע צוויי ראטען פון „יוד“: ביים אבאנירען 50 קאפ׳ און 25 קאפ׳. פארטא און דעם 1־טען אפריל 50 קאפ׳. און 25 קאפ. פארטא.

די אדרעסע: Administration „DER JUDE“, Krakau.

פיר רוסלאנד: Товарищество „Ахіасафъ“, Твердая 6, почтовый ящикъ 25

אויף אלע בריעף און בעשטעלונגען זאל מען צוגעבען די ווערטער: „פאר דעם יוד“ אדער Для газеты „ДЕРЪ ЮДЪ“.

מיט דיעזער נומער ווערט פונאנאנדערגעשיקט פיר די רוסישע אבאנענטען אנווייזונגען (переводы) אויף צו ערנייערן דאס אבאנאמענט.

IV. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 50

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאהרליך —.5 רובל.
האלב יאהרליך —.3 „
פיערטעל יאהרליך 1.50 „

מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רובל
דען 1טען אפריל — 2 „
דע 1טען אויגוסט — 1 „

איינצעלנע נומערן 15 קאפ.— 30 העללער.

ענדערן די אדרעס קאסט 20 קאפ

די אדרעסע פיר רוסלאנד:
Издательство
„Axiacaфъ“, Варшава.

דער יוד

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואך.
פערלאג: חברת „אחיאסף“.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.12 קראנען
האלביאהריג —.6 „
פירטעליאהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד —.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט 20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

די אדרעסע פיר עסטר.-אונגארן און אנדערע לענדער:
Administration Der Jude,
Krakau, Gertrudy 16.

Krakau, 11 December 1902. נומער 50 קראקוי, כסלו תרס"ג.

צו די אבאנענטען און לעזער פון „יוד“.

מיר בעעהרען אונז מודיע צו זיין דאס פון 1 יאנואר 1903 געהען ארויס **דער יוד** און **„די יודישע פאמיליע“** פון אונזער רשות און געהען איבער אין איינענטהום פון דעם ביזהעריגען רעדאקטאר ה' **ד"ר יוסף לוריא**. מיר זענען איבערציינט אז דער נייער הערויסגעבער וועט נעווים ווייטער פיהרען די ביידע צייטונגען אזוי גוט און עהרליך ווי ביז יעטצט, און פון גאנצען הערצען ווינשען מיר איהם גליק אין זיין נייעם אונטערנעהמען.

חברת „אחיאסף“.

נ. ב. אבאנאמענט אויף דעם „יוד“ און „די יודישע פאמיליע“ ווערט ביז אויף ווייטערעס ביי „אחיאסף“ אנגענומען.

די פאליאקען און יודען אין פרייסען.

(איינדריקע פון וועג.)

(ענדע)

צווישען די צוויי נאציאנען אין מזרח פרייסען, וואס פיהרען מלחמה איינע מיט דער אנדערער, געפינט זיך נאך א דריטע נאציאן, וועלכע פיהרט קיין מלחמות ניט און וועלכע וויל שטענדיג נור רוהע און שלום. דאס איז די יודישע נאציאן. די יודען אין פאזען שטעהען נידריגער פאר די דייטשע יודען אין מערב. זיי זענען א מין איבערגאנג פון די פוילישע יודען צו די דייטשע. זיי האבען שפעטער אנגענומען די דייטשע בילדונג, ווי די יודען אין מערב, אויך דער זשארגאן האט זיך ביי זיי לייננער אויפגעהאלטען ווי אין אנדערע טהיילען פון דער דייטשער מלוכה. די פאזענער יודען זענען אויך שטענדיג געשטאנען אין פערבינדונג מיט די יודען פון יענער זייט גרענעץ, און דעריבער האבען די פאזענער יודען ניט געגאלטען פאר כשר'ע דייטשע יודען. די פאזענער יודען האבען אין דייטשלאנד כמעט דעמזעלבען שלעכטען שם, ווי די רוסיש-פוילישע יודען, און די שטאדט פאזען האט אין פרייסען דעמזעלבען קלאנג, ווי אין רוסלאנד בערדיטשעוו, האטש יודען זענען אין איהר פאראן נור אנ'ערך פון זיעבען טויזענד.

די יודען אין פאזען זענען אויך ארימער פאר זייע'ע ברידער אין די איבריגע דייטשע מדינות. פאזען איז איבערהויפט איין ארימע מדינה. די פאבריקאציאן איז אין פאזען שוואך. פון פאזען געהט דעריבער פון לאנג אן א עמיגראציאן קיין מערב. אפילו די פאליאקען, וואס קוקען אויף פאזען ווי אויף זייער אנ'איינען לאנד און וואס ווילען דארט זיצען וואס שטארקער, זענען גענויטהיגט צוליעב דער שווערער פרנסה צו פאהרען זיך זוכען א לעבען אין אנדערע לענדער. עס פערשטעהט זיך, אז די יודען, וועלכע זענען ווענינער פערבונדען מיט דער ערד, ווי די פאליאקען און וועלכע געפינען זיך נאך אין פאזען צווישען צוויי פיינדליכע לאגערן, צווישען די דייטשען און פאליאקען, בענוצען יעדע געלעגענהייט זיך ארויסצוהאפען פון דער פיינדליכער סביבה און זיך צו בעזעצען אין בערלין און אין אנדערע גרעסערע דייטשע שטעדט. די צאהל יודען אין פאזען צושמעלצט מיט א אונגעוועהנליכער גיכקייט. עס זענען דא אין מדינה פאזען קהלות, וועלכע זענען כמעט אין גאנצען בטל געווארען. געבליבען זענען נאך קהלות אין די גרעסערע שטעדט פון פאזען, אבער אויך דארטען ווערט זייער צאהל פון יאהר צו יאהר אלץ וויינציגער.

די יודען אין פאזען זענען קיין מאל ניט געשטאנען אין א וועלכער ס'איז ענגערער פערבינדונג מיט די פאליאקען. מיט א יאהר הונדערט

צוריק האָבען די פּאָזענער יודען זיך וועניג וואָס אויסגעצייכענט פון די יודען אין אַנדערע פּוילישע מדינות. די יודען האָבען קיין אַנדער שפּראַך ניט גערעדט ווי זשאַרגאָן, און זיי האָבען קיין אַנדער קולטור ווי די יודישע ניט געהאַט. זיי האָבען געהאַט גרויסע רבנים, למדנים, אין די בתּי מדרשים איז מען געזעסען און געלערנט. אַלס אַ זכר פון דעם איז נאָך עד היום איבערגעבליבען איין חברה פון יונגע לייט, וואָס זיצט און לערנט. דאָס אַמאָליגע לומדות איז שוין אָבער לאַנג פערשוואונדען, נור געצעהלטע מענשען לערנען נאָך משניות אָדער גמרא, דער גרעסערער טהייל אָבער בענוגענט זיך שוין נור מיט חומש אַליין. פון דער יודישער קולטור איז מען איבערגעגאַנגען צו דער דייטשער בילדונג און צו דער דייטשער שפּראַך. די יודען אין פּאָזען האָבען קיינמאָל קיין פּויליש ניט גערעדט צווישען זיך, זיי האָבען קיינמאָל די פּוילישע ליטעראַטור ניט געקענט און זיי זענען שטענדיג געשטאַנען פון דער ווייטענס פון אַלע פּוילישע ענינים. דאָס נאַציאָנאַלע געפיהל איז ביי די פּאָזענער פּאָליאַקען, ווי מיר האָבען שוין פריהער געזאָגט, געוועזען זעהר שוואַך, און עס פערשטעהט זיך, אַז עס איז געוועזען גאַנץ אונמעגליך, אַז די פּאָליאַקען זאָלען קענען זייער גייסט און זייער שפּראַך איבערגעבען די יודען. ווען עס איז נור אין פּאָזען געוועזען די רייד וועגען אַ אַסימילאַציע, האָט זי קיין אַנדערע גאָר קיין מאָל ניט געקאָנט זיין, ווי אַ אַסימילאַציע מיט די דייטשען. די יודען אין פּאָזען פיהלען זיך פּאָליטיש און נאַציאָנאַל פאַר דייטשען, הונדערט יאָהר לעבען זיי צוזאַמען מיט דער דייטשער קולטור, אין וועלכער זיי זענען איינגעוואַקסען געוואָרען און וועלכע איז זיי טהייער און ליעב געוואָרען.

פערלאַנגען איצט פון די פּאָזענער יודען, אַז זיי זאָלען זיך האַלטען פאַר פּאָליאַקען, אַז זיי זאָלען אָננעהמען די פּוילישע שפּראַך, ווייל זיי זענען פּוילישע יודען, ווייל זיי וואָהנען אין פּאָזען, וואָס איז אַ פּוילישע מדינה, קען מען מיט דעמזעלבען רעכט, מיט וועלכען מען קען דאָס פערלאַנגען פון די דייטשען, וואָס וואָהנען דאָרט. קען עס קיין געזונדען מענשען ניט איינפאַלען צו שטעלען אַזוינע פאָדערונגען צו די דייטשע איינוואָהנער פון פּאָזען, דאַרף מען אויך ניט שטעלען אַזוינע תּביעות צו די פּאָזענער יודען. געפינען זיך אָבער אַזוינע פערבלענדעטע פּוילישע פּאַטריאָטען, וואָס קומען מיט אַזוינע תביעות, בעווייזט עס נור, אַז זיי קענען ניט די איצטיגע לאַגע אין פּאָזען און אַז זיי האָבען קיין בעגריף ניט פון היסטאָריע.

רעכענען קענען מיר זיך נור מיט יענע, וואָס טרעטען אַרויס נעגען די פּאָזענער יודען, אַז זיי זענען יד אחת מיט די דייטשען צו רודף'ן די פּאָליאַקען און די פּוילישע שפּראַך. עס וואָלט באמת געוועזען זעהר טרויעריג, ווען די יודען, וואָס האָבען תּמיד געליטען פון רדיפות, וואָס האָבען נאָך ניט פערגעסען זייערע אייגענע צרות, זאָלען נעהמען רודף'ן אַנדערע, גלייך ווי זיי הויבען זיך נור אָן צו פיהלען אַ ביסיל פרייער. עס וואָלט באמת געלעגען אַ פלעק אויף די פּאָזענער יודען, ווען זיי וואָלטען געגאַנגען צוזאַמען מיט די האַקאַטיסטען, ד. ה. מיט די דייטשע חברה־לייט, וועלכע ווילען אויסראָטען יעדען זכר פון פּוילישער קולטור אין דער אַמאָליגער פּוילישער מדינה.

גאָר צום כבוד פון די פּאָזענער יודען, קענען מיר זאָגען לויט די ידיעות, וועלכע מיר האָבען צוזאַמענגעקליבען אין פּאָזען, אַז די אַלע בעשולדיגונגען זענען פאַלש. זיי ווערען אַרויסגעשטעלט אָדער פון אַנטיסעמיטישע צייטונגען, וואָס ווילען קיינמאָל דעם אמת ניט זעהן, אָדער פון יודען, וועלכע ווילען זיך אויספיינ׳ן פאַר זייערע פּוילישע ברידער דורך זייער טרייקייט, מיט וועלכער זיי זענען אָבגעגעבען דעם פּוילישען פאָלק.

אמת, די יודען אין פּאָזען זענען אָבגעזונדערט פון די פּאָליאַקען, זיי זענען אָבער אויך אין גאַנצען אָבגעזונדערט פון די דייטשען. די יודען אין פּאָזען זענען ניט קיין פּאָליאַקען און ניט קיין דייטשען. זיי לעבען גאַנץ פאַר זיך. די יודען געהערען ניט צו דייטשע פעראיינען. זיי האָבען אייגענע חברות און פעראיינען. אפילו די יודישע אינטעליגענץ,

פעלעטאָן.

טהון און רעדען.

אמאָל, אַז די וועלט איז נאָך ניט אַזוי קלוג געוועזען ווי היינט, איז דאָס טהון געוועזען דער עקר אין יודישען לעבען; ס'איז געוועזען וואָס צו טהון, און יודען האָבען גע'עסק'ט, יעדער אין זיין פאַך, יעדער אין זיין געשעפט.

גרויסע סוחרים זענען געפאָהרען אַלע האַלב יאָהר קיין לייפּסק און קיין נינשפּרוג, מען איז געפאָהרען אין די היסטאָריש געוואָרענע בוירען, מיט די בעריהמטע געוואָרענע בעלי־עגלות, איבער די חרב געוואָרענע טראַקטען און קרעטשמעס, מען איז געפאָהרען און אויסגעריסען געוואָרען וואָכען לאַנג. קלענערע סוחרים פלעגען זיך ארומשלעפּען, כמעט משבת לשבת, פון אין שטעדטיל אין דאָס אַנדערע, פון איין מארק אויפ'ן צווייטען. אמת'ע יראַ־שמים'ס, היימוויצער, אייבּיגע קעסטניקעס ביים שווער אָדער ביים ווייב, פלעגען דריי מאָל טעגליך לויפען ווי די פערכמ'טע, פון איין קלויז אין אַנדערן אַ קדושה אָדער אַ ברכו צו האַפּען. שתדלנים, כלל־מענשען, פּרנסים און שטאָדטפיהרער, האָבען געהיט די שטאָדט, געהן צום פּריץ, אין צורעכט מאַכען די קאַליע געוואָרענע מערכה. חסידים זענען געפאָהרען צום רבי'ן אָדער געגאַנגען צו פוס, על כל פנים אויף אַלע רגל. יודען לומדים זענען געזעסען און ביטער געשוויצט, ערנסט געלערנט ש"ס און פּוסקים, געזעסען על התורה ועל העבודה. בעלי־מלאכות זענען געזעסען יודישליך ביי זייער אַרבייט, זיך געטרייסט דערמיט, וואָס זיי האָבען זוכה געוועזען נהנה צו זיין פון "יגיע כפּים". רבנים האָבען געלערנט תורה לשמה, עוסק געוועזען אין מצוות און שאלות געפסק'ט. אַרים בחורים זענען געזעסען אין די ישיבות און בתי מדרשים, זייער קול איז געגאַנגען אין זיבעטען הימעל און פערהילעכט דעם קאָפּ אויף זיבען וויאָרסט אַרום. משכילים האָט מען געיאָגט, זיי זענען געלאָפען און געקלעטערט אויף בוידעמער, געשפּרונגען אין קעלערס און די אפּיקורסישע ביכער פון בוזעם ניט אַרויסגעלאָזט. ווייבער האָבען טריי געפיהרט די בעלהבתישקייט, געטהון דעם מאַנס רצון, געטראָגען, געזויגען און ערצויגען די קינדער. טעכטער זענען געשטאַנען אין שענק...

מיט איין וואָרט: יעדערער האָט געהאַט זיין טהועכטס. גערעדט האָט מען נור אַזוי פיעל, וויפיעל דאָס טהון האָט געפאָדערט, וויפיעל מען האָט געדאַרפט צום עסק; מען האָט גאָר ניט פערשטאַנען: ווי רעדט עס אַ מענש גלאַט אין דער וועלט אַריין? פון קאָמי־וואָיאַזשאָרען, אַגענטען פון "פערזיכערונגס געזעלשאַפטען", און "מטיפים", האָט מען נאָך דעמאָלט ניט געוואוסט...

דער גרויסער סוחר, למשל, האָט איינגערעדט דעם שוטה, דעם דייטש, ער זאָל איהם געבען סחורה אויף באָרג. דאָס האָט דער עסק געפאָדערט. ער האָט אָבער ניט פיעל געדאַרפט ריידען, יענער האָט אליין געגעבען: האָט ער ניט געגעבען, האָט ער גאָר געהאַנדעלט פאַר מזומן. די "קאָפּיקע" איז נאָך דעמאָלט ניט געוועזען אַזאַ זעלטענהייט. דער קלענערער סוחר האָט דעם קונה אויך ניט פיעל געדאַרפט איינריידען, ערשטענס, האָט קיינער דעם קונה ניט געשלעפּט פאַר די פּאָלעס, צווייטענס, מוז

ווי די דאָקטוירים און אַדוואָקאַטען, לעבען בעזונדער פון זייערע פוילי־שע אָדער דייטשע חברים.

אין דער מלחמה צווישען די פּאָליאַקען און די דייטשען שטעהען די יודען פון דער ווייטענס. שטאַרק זענען די יודען אין דער דאָזיגער מלחמה ניט פּעראינטערעסירט. זיי געפינען אַ גאַנץ קנאַפּע פריינדשאַפט אין די ביידע לאַגערן. ווי די דייטשע אַזוי אויך די פּוילישע צייטונגען אין פּאָזען זענען אַנטיסעמיטיש. ביים עלילת דם פון קאָניץ אָדער ביי אַנדערע בלבולים געגען יודען פערגעסען תמיד די דייטשען און פּאָליאַקען זייער שׂנאה איינע צו די אַנדערע און פעראייניגען זיך צוזאַמען געגען די יודען. ערשט ניט לאַנג האָט אַ פּאָזענער פּוילישע צייטונג "דזיענניק פּאָזנאַנסקי" נומער 243 איבערגע׳חזר׳ט דעם אַלטען בלבול, אַז אויף יום כפור רינגען די יודען אַ גוי, אויף וועלכען זיי שיטען אויס אַלע זייערע קללות געגען די קריסטען. די דייטשע ציוניסטען זענען דעריבער דער דעה, אַז די יודען דאַרפען זיך אין די סכסוכים צווישען די פּאָליאַקען און דייטשען ניט מישען. די יודען קענען ניט וואַרטען אויף טובות ניט ביי איינע און ניט ביי די אַנדערע. אַזוי שרייבט דאָס בלאַט פון די דייטשע ציוניסטען, "יודישע רונדשוי" 41: די פּאָזענער יודען דאַרפען ניט נעהמען פאַר די דייטשען קאַשטאַנעס פון פּוילישען פייער. די דייטשען וועלען דערפאַר פון זייער אַנטיסעמיטיזם זיך ניט אבזאָגען. אויך די פּאָליאַקען וועלען זייער כעס געגען די דייטשען אויסלאָזען נור צו יודען. ווי די פּאָליאַקען אַזוי די דייטשען זענען גלייכע אַנטיסעמיטען. דער פּאָליאַק האָט דעם יודען ניט ווייניגער פיינד, ווי דער דייטש. די פּאָזענער יודען דאַרפען אַרויסטרעטען מיט זייער אייגענעם יודיש־נאַציאָנאַלען פּראָגראַם.

די ציוניסטען האָבען אפילו ניט פיעל אַנהעננער אין דייטשלאַנד, אָבער אין פּאָזען דיקטירט די יודען דער געזונדער שׂכל, אַז זיי דאַרפען זיך ניט שטעקען אין די רייבונגען צווישען די ביידע פיינדליכע צדדים. ווען די פּאָזענער יודען שטעהען פון דערווייטענס, האַלט זיי דאָס פון דעסטוועגען ניט אָב צו האָבען זייער אייגענע מיינונג. און די יודען אין פּאָזען, כאָטש זיי ווייסען פון קיין אַנדער קולטור ניט חוץ די דייטשע, זענען שטאַרק אונצופריעדען געגען דער אונמענשליכקייט, וועלכע די דייטשען ווייזען ניט זעלטען אַרויס געגען די פּאָליאַקען. די רדיפות אין וורעשען, וואו מען האָט געשלאָגען די פּוילישע קינדער, וואָס האָבען ניט געוואָלט לערנען זייער אמונה אויף דייטש, האָבען די יודען שטאַרק אויפגעבראַכט. די יודען, וואָס האַלטען טייער זייער אמונה — די פּאָזענער יודען זענען אַ סך פרימער ווי די יודען אין אַנדערע דייטשע מדינות — קענען בשום אופן ניט מסכים זיין מיט אַזאַ פּאָליטיק, וואו מען נויט די קינדער לערנען די אמונה אין איין אַנדער שפּראַך, אין וועלכער מען האָט זי געלערנט פון אַלטע צייטען אָן. די יודען ציטערן תמיד פאַר דאָס ביסיל רעכט, וואָס זיי האָבען אין פּרייסען, און זיי קענען דעריבער ניט האַלטען מיט די האַקאַטיסטען, וועלכע היינט רודף׳ן זיי די פּאָליאַקען און מאָרגען וועלען זיי רודף׳ן די יודען. די יודען קענען ניט האַלטען מיט די האַקאַטיסטען, ווייל די האַקאַטיסטען, וואָס דרשה׳נען תמיד פון אַ ריינער, עכט כשר׳ער דייטשער קולטור, זענען צוגלייך פערביסענע אַנטיסעמיטען. די האַקאַטיסטען בענעהען זיך מיט יודען ניט בעסער, ווי מיט די פּאָליאַקען, און עס פערשטעהט זיך, אַז דאָס אַליין איז שוין גענוג אַבצוהאַלטען פון זיי די יודען. אָבער אין דער שענסטער פאַמיליע געפינט זיך אַ מאָל אַ מנוּוָל, און פון די פּאָזענער יודען זענען דאָ צוויי דריי מענשען, וועלכע געהערען צו דעם האַקאַטיסטען פעראיין. נאָר דאָס זענען מענשען, וועלכע שטעהען נאָהנט צו דער דייטשער אָפיציעלער וועלט און וועלכע מוזען געהערען צו אַזוינע פעראיינען. דער גאַנצער כלל פּאָזענער יודען האַלט זיך אָבער ווייט פון די האַקאַטיסטען און האַלט זייער פּאָליטיק פאַר אונמענשליך און אונגערעכט.

ווייטער בעשולדיגט מען די יודען, אַז זיי זענען אין פּאָזען די טרעגער פון דייטשער קולטור. דאָס איז נור ריכטיג אין דעם זינען, אַז די יודען רעדען דייטש, לייענען דייטש, שטיצען דייטשע ביבליאָטהעקען

ער דאָך קויפען, און וועט ניט ער קויפען, וועט קומען אַנ׳אַנדערער. וואָס איהם איז בעשערט, וועט קיינער ניט צונעהמען... היינט, צו וואָס "מאום מאַכען דאָס מויל".

דער ירא־שמים האָט נעווים קיין איבריג וואָרט ניט גערעדט. ער איז גערן געווען, אַז ס׳האָט איהם געקלעקט צייט פאַר דאָס נויטהיגע, קנאַפּ זאָגעבטס האָט ער געהאַט! דאַווענען מיט אַלע פּרשיות אַרום און אַרום, אַפּאָר פּרקים משניות פריהער, תהלים און "חק־לישראל" נאָכדעם, היינט נקיות, מאה ברכות, התבוננות, און ס׳איז געווען, פערשטעהט איהר מיך ניט קיין פּאַרטאַטשקע אַרבייט, אַלץ איז געווען אויפ׳ן האָר, אַלץ מיט כּונה... דער טרוקענער למדן האָט אויך חלילה קיין דברים בטלים ניט גערעדט. חוץ אַלע הצטרכות, פון אַנ׳ערליכען יודען, האָט ער געמוזט צום טערמין מאַכען דעם סיום אויף דער אָדער יענער מסכת, כדי ניט צו פערשפּעטיגען חלילה מיט׳ן סיום אויף ש״ס... היינט יעדער מסכת אין איהר צייט: ראש השנה — צו ראש השנה, יומא — צו יום כפּור, סכּה — צו סכּות, מגלה — צו פּורים, פּסחים — צו פּסח, העכסטענס האָט ער אַמאָל זיך איבערגעוואָרפען אַ וואָרט מיט דער ווייב, און דאָס ס׳רוב יוצא געווען אויפ׳ן וואונק, מיט "אי נו, סכין" "אי נו, מלח" א. ד. ג, אַפילו חסידים, וועלכע האָבען, דאַכט זיך, גערעדט מעהר פון אַלע, דערצעהלט מעשׂיות און מופתים פון צדיקים, האָבען דאָס אויך מעהר נויטהיג געהאַט צו "עבודה", צום דינען דעם "רבונא דעלמא כולא"... קלויזניקעס איז געלעגען דער חלק פון בטול־תורה אויפ׳ן האַלדז, ווי האָבען געוואוסט, אַז אַחוץ וואָס פאַר אַזאַ מעשׂה פערלירט מען די "טעג" אויף דער וועלט, שפּייזט מען נאָך דערפאַר אומברחמנות׳דיג מיט נחלי־רתמים מ׳ט מיליאַנען מעסטליך הייסע קוילען, אויף יענער וועלט; העכסטענס האָבען זיי זיך ערלויבט שטילערהייט אַ שטיקיל נבילה־פּה, און דאָס אויך אויף גמרא לשון, דברים כהויתם, ווי עס שטעהט געשריבען... משׂכּילים האָבען גערעדט דאָס וואָס ס׳איז נויטהיג געווען פאַר׳ן "עולם", כדי "איהם די אויגען צו עפענען", איהם אויפצוקלערען, ווייזען אַ דרך, ער זאָל זיין לייטען גלייך, אַראָבוואַרפען אַלע אָבערגלויבען, לייקענען אין שדים און אין גוטע יודען, זיך נעהמען צו השׂכּלה א. ד. ג. שתדלנים און קהל׳ס מענשען האָבען גע׳עוסקט מיט הערכית, מיט משפּחות אָרדנען, מיט זעלנער צושטעלען, מיט עבירות זוכען, און ניט נור זיי האָבען ניט גערעדט קיין איבריג וואָרט, ווי האָבען שטאַרק פיינט נעהאַט אַפילו הערען ווי אַנדערע ריידען...

טאָמער האָט אַ יודענע יאָ געחאַפּט אַמאָל אַנ׳איבריג וואָרט, האָט זי געפיהלט, אַז זי זינדיגט, באַלד תשובה געטהין און אָבגעזאָגט די קורצע תפלה: "דער אונגעוואַשען די הענד זאָל ניט שטראָפען פאַר די רייד".

די איינציגע ריידערקע איז געווען די טאָכטער אין שיינק, אויך איז זי געווען "נאָט די נשמה שולדיג". ערשטענס, וואָס טהוט מען ניט, ווייטער טאַקי פון פּרנסה ווענען? צווייטענס, וואָס קען זי זיי טהון, אַז זיי ריידען פאָרט? אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, ביז מען פעררעדט זיך, ביז מען חאַפּט אַריבער די מאָס...

אָבער וואָס אַמאָל איז געווען, איז היינט שוין ניטאָ.

היינט איז דער עקר דאָס ריידען. דאָס גאַנצע יודישע לעבען זעהט אויס, אי פון דער נאָהענט, אי פון ווייט, ווי איין קלאַנג פון אַ וואָרט, ווי אַ פּראָזע אָהן אַ אָנהויב און אָהן אַ סוף. מען איז ווי אין אַ שטענדיגער, במחילה, שוויץ־באָד. אָהן אַ אויפהער זעצט אַ געדיכטער דאַמפף, אַ הייסע פּאַרע, פון מיליאָנען אָפענע מיילער, דער עולם לויפט אַרום פערשוויצט, מיט

און דייטשע טהעאטערן. זיך אָבזאגען אָבער פֿון דעם קענען זיי ניט, ווייל זיי האָבען ניט קיין אַנדער שפּראַך און קיין אַנדער קולטור. זיי קענען זיך דערפֿון ניט לייכטער אָבזאגען ווי די קריסטליכע דייטשען.

ווייטער איז אויך ניט אמת, ווען מען בעשולדיגט די יודען. דאָס זיי ווערען פֿון דער רעגירונג בענוצט אַלס אַ מיטעל צו פֿערשטאַרקען דאָס דייטשטהום אין פּאָזען. די דייטשע רעגירונג טהוט אַלעס מעגליכע, אום צו פֿערגרעסערן די צאָהל דייטשע איינוואָהנער אין לאַנד. די קאָלאָניזאַציאָנסקאָמיסיאָן בעזעצט דייטשע ערדאַרבייטער, די רעגירונג זוכט מיטלען, ווי צו שטאַרקען דעם דייטשען בעל מלאכה און דעם דייטשען סוחר אין פּאָזען. די רעגירונג טהוט אָבער ניט וואָס א האָר איז ווערט, אָבצוהאַלטען די יודען, אַז זיי זאָלען ניט אַרויספֿאָהרען פֿון פּאָזען. אין פֿיעל קליינע שטעדטליך זענען די דייטשע ביבליאָטהעקען און טהעאַטערן זעהר געפֿאַלען, דורכדעם וואָס די יודען זענען אַרויסגעפֿאָהרען.

עס איז געזאָגט געוואָרען אין די פּוילישע בלעטער, אַז די רעגירונג גיט יודען אין פּאָזען שטעלען, ווייל זי ווייס, ווי טריי די יודען אַרבייטען און פּאָזען פֿאַר די דייטשע קולטור. דאָס איז אויך ניט אמת. אין פּאָזען זענען יודישע בעאַמטע ניט עפֿטער, ווי אין אַנדערע דייטשע מדינות. עס זענען פֿאַרהאַן אַ פּאָר בעאַמטע ביי דער אייזענבאַהן און אַ פּאָר ביי דער פּאָסט. מעהרער זענען פֿאַרהאַן האַנדעלסריכטער, אָבער יודישע האַנדעלסריכטער געפֿינען זיך אין אַ גרויסער צאָהל אין גאַנץ פּרייסען. דאָס איז אַ שטעלע, וועלכע די רעגירונג גיט די יודען אומעטום זעהר גערן, ווייל פֿאַר אַזאַ שטעלע צאָהלט מען קיין געהאַלט ניט. דאָס איז אַ שטעלע, וואָס מען נעהמט אָן נור צוליעב כבוד.

עס איז אויך געזאָגט געוואָרען, דאָס יודען טויפֿען זיך און קריגען דערנאָך הויכע שטעלען אין פּאָזען, וואו זיי רודף׳ן דערנאָך די פּאָליאַקען. אפילו דאָס איז אויך ניט אמת. געטויפֿטע יודען־בעאַמטע זענען אין פּאָזען דאָ גאַנץ ווינציג, לכל הפּחות ניט מעהר ווי אין אַנדערע מקומות פֿון דער דייטשער מלוכה. אַ חוץ אַ יוסטיץ־בעאַמטען, וואָס קומט אַרויס פֿון יודען, ווייס מען ניט אין פּאָזען פֿון אַנדערע געטויפֿטע בעאַמטען.

נאָך די אַלע פֿאַקטען, קען מען אַרויסזעהן, ווי גרינג מען נעהמט זיך אָן צו בעשולדיגען און צו קומען מיט תביעות און טענות, בעת פֿאַר זיי איז ניטאָ דער גרינגסטער יסוד.

אמת איז, אַז פֿון די פּאָזענער יודען וואָלט מען געקענט פֿערלאַנגען, אַז זיי זאָלען ניט שטעהן פֿון דערווייטענס ביי אַ מלחמה, וואו פֿון איין זייט שטעהט די שטאַרקע דייטשע פּאַרטיי, וואָס וויל דערשטיקען די פּאָליאַקען, און פֿון דער אנדער זייט שטעהט די פּוילישע פּאַרטיי, וועלכע וויל ראַטעווען זייער שפּראַך און זייער נאַציאָנאַלעס פֿערמעגען. נאָר די הילף פֿון די יודען וואָלטען די פּאָליאַקען ערשט דאַן געקענט פֿערלאַנגען, ווען זיי וואָלטען אַליין העכער געשעצט די נאַציאָנאַלע געפֿיהלען און דאָס נאַציאָנאַלע לעבען פֿון זייערע יודישע שכנים, וועלכע זענען נאַציאָנאַל נאָך פֿיעל שוואַכער ווי די פּאָליאַקען.

נאָר די פּאָליאַקען, וואָס האַלטען מלחמה אין נאָמען פֿון נאַציאָנאַליזם, אין נאָמען פֿון זייער אייגענער שפּראַך און זייער אייגענער קולטור, ווילען דעם יודישען נאַציאָנאַליזם ניט פֿערשטעהן און ווילען פֿון אַ יודישע קולטור ניט הערען. די פּאָליאַקען פֿערהאַלטען זיך צו דעם יודישען נאַציאָנאַליזם מיט דערזעלבער שנאה, ווי די דייטשען צו דעם פּוילישען נאַציאָנאַליזם. פֿאַר די פּאָליאַקען קענען די פּאָזענער יודען נור זיין ניט מעהר און ניט ווענינער ווי דייטשען. די יודען זענען אָבער פֿאַר זיי די בעסערע דייטשען, ווייל די יודען זענען בטבע געגען יעדע רדיפות געגען אַנדערע און ווייל די יודען זענען אין דער דאָזיגער מלחמה גאַנץ ווענינג פֿעראינטערעסירט.

אונז יודען קריינקט עס, וואָס די יודען אין פּאָזען זענען אַזוי שוואַך, אַז זיי קענען קיין אייגענע ראָלע ניט שפּיעלען. עס קריינקט אונז, וואָס זיי, געפֿינענדיג זיך אין אַ לאַנד, וואו די נאַציאָנאַלע פֿראַגע איז אַזוי פֿערשאַרפֿט געוואָרען, קענען זיך ניט אויפֿהויב׳ען צו דעם געדאַנק, אַז זיי זענען אַליין אויך אַ נאַציאָן, וואָס האָט אַ אייגענע קולטור,

---

פּאַרע פּערצווינגענע אויגען, מען פּילדערט, מען טומעלט, הו האָ, ווערטער, ווערטער, און ווערטער...

וואָס ווענינער טהועכטס, מעהר ריידעכטס. עסקים ווערען אלץ ווענינער, אויפֿגעבלאָזענע ווערטער, אויסגעלאָזענע פּראָזען אלץ מעהר. געשעפֿטען פֿאַלען, ווערטער שטייגען, שטייגען און ווערען בוולי הזול: דער מבין גיט פֿאַר גאַנצע צעהן מאָס רייד קיין האַלבען גראָשען ניט...

און דאָך לעבט מען ניט מיט טהועכטס, נור מיט ריידעכטס.

דער גרויסער סוחר רעדט זיך אָן ווי אַ פּויק איבערן פֿאַבריקאַנט, בעט קרעדיט, זאָגט איהם צו הרים ונבעות גאָלדענע בערג, דאָס טעלעריל פֿון הימעל און פּועל׳ט הלואי די העלפֿט; דער דייטש אפֿילו איז שוין אויך קלונער געוואָרען, ער ווייסט, וואָס מען לאָזט אַרויס פֿון האַנד, איז לעולם ועד, שטעל דריי פֿייגען, די וועקסעליך מיט די בפירוש׳ע חתימות מוזען זיך אויך לאָזען קנייטשען... דער סוחר מוז זיין צופֿריעדען מיט וויפֿיעל מען גיט, מיט וואָס מען גיט. אַלץ בעסער ווי גאָר ניט, ס׳מוז דאָך תּאַטש זיין מיט וואָס אָנצוּוועצען...

דער קליינהענדלער, דער קרעמער, שיט מיט רייד איבערן קונה ווי פֿון אַ זאַק, ער ווייסט אפֿילו אַז פֿון צעהן קונים וועט אפֿשר איינער קויפֿען. עס ווילט זיך אָבער ניט אַרויסלאָזען די לינקע פּאָלע פֿון קונה בשעת פֿאַר די רעכטע שלעפּט אַנ׳אַנדערער. ער שווערט זיך מיט כל השבועות ביי זיין לעבען, ביים געזונד, תּאַטש ער זעהט, אַז יענער קווינקעלט זיך שטאַרק און הויבט איהם ניט אָהן צו גלויבען, אָבער צוריק די איינענע מעשה, אַז מען רעדט פֿיעל, רעדט מען איין הלואי איינעם פֿון צעהן, אַז מען וועט נאָר ניט ריידען, וועט מען דאָך געוויס קיין גראָשען ניט לייזען.

דער ירא שמים האָט אַנדערע „זאָנעכטס“, אַנדער „עבודה“ ווי אַמאָל. ניט דער וואָס איז אַ ל י י ן פֿרום הייסט אַ ירא שמים, נאָר דער וואָס וויל אַ נ ד ע ר ע זאָלען פֿרום זיין. דאָס אויך ניט. אַדרבה אין תּוך וויל ער, אַז י ע נ ע ר זאָל אויך ניט פֿרום זיין, כדי ער, דער כלומרשט׳דיגער ירא־שמים, זאָל האָבען וואָס צו ר י י ד ע ן אַרום יענעם, טאַפּען זיין מערכה, שאַצען זיינע עברות, מעסטען זיינע תּפלות, זיך גריבלען אין זיינע דעות, נאָכשפּירען זיינע גיינג, פֿערדרעהען זיינע ווערטער, ווייזען זיינע אפּיקורסות, בעשרייבען — אין פּאַסקווילען — זיינע, אפֿילו אויסגעטראַכטע, מעשים, חנפֿ׳נען די גרויסע, לעקען די נבירים, מעלקען די בהמות, צונויפֿטרייבען די אָקסען אין איין טשערעדע, מאַכען חברות „מחזיקי הדת“, „שלומי אמונים“, שטורמען די וועלט, מקריב זיין זיך אויף קדוש־השם און אלץ מיט ווערטער, ווערטער און ווערטער. ווער דאַוונען, וואו „פּרשיות“, ווער מיר משניות, וואָס מיר תּהלים, ניטאָ קיין נקיות פֿאַר׳ן גוף, ניט פֿאַר דער נשמה, די כּ וָ נ ו ת זענען אַנדערע, דער „חק לישראל“ איז אַנ׳אַנדערער...

דער טרוקענער למדן איז נאָך טרוקענער געוואָרען, אָט אָט צוברעקעלט ער זיך, אָט אָט צושיט ער זיך. ניטאָ דער „לשמה“ פֿון התנגדות, ניט דער ברען פֿון לומדות, זיינע הצטרכות זענען אַנדערע. ניט דאָס ל ע ר נ ע ן איז דער עקר, דאָס ר י י ד ע ן פֿון לערנען איז דער עקר: ניט דאָס לערנען, נאָר דער סיום, דאָס קאָפּעלע בראַנפֿען, דאָס שטיקעלע לעקאַך, די סעודה, דער „חזוק החברה“; וואָס דאַרף מען די גמרא, אַז ס׳איז דאָ „קצור שלחן ערוך“? אליין לערנט ער ניט, שרייט ער און וויינט וואָס „די תּורה חס ושלום ווערט פֿערגעסען ביי יודען“. די איינענע קינדער מאַכט ער ניט פֿאַר לומדים, שטורמט ער, פֿרעמדע קינדער זאָלען עס זיין. דערפֿאַר אַזוי פֿיעל ישיבות, ראש ישיבות, גבאים, משגיחים, משולחים מיט

איין אייגענע היסטאריע און אייגענע נאציאנאלע ציעלען. די יודען אין פאזען, וואס זענען צוזאמענגעקוועטשט צווישען צוויי נאציאנאלע פארטייען, געפינען ניט דעם מוטה צו שפּילען איין אייגענע נאציאנאלע פאליטיק, ארויסצוטרעטען מיט איין אייגענעם נאציאנאלען פראגראם. וואלטען די פאזענער יודען זיך געפיהלט אלס יודישע נאציאנאליסטען, וואלט אין פאזען שטארק געווארען דער ציוניזם, וואלטען די יודען מענשליכער און גערעכטער געוועזן אין זייער נאציאנאליזם ווי די פאליאקען. זיי וואלטען מעהר כבוד געלעגט אויף דאס נאציאנאלע לעבען פון איין אנדער פאלק, און די פאזענער פאליאקען וואלטען אין די יודען אמת'ע פריינד געהאט אנשטאט גלייכגילטיגע מענשען, וואס זאגען, די גאנצע זאך געהט זיי ניט אן.

נאר די יודען אין פאזען זענען איינגעשראקען. זייער עניוות איז אזוי גרויס, אז זיי לייקענען אב זייער היסטאריע און זייער צוקונפט. זיי ווילען לעבען נור מיט דעם היינט, מיט די קליינע עסקים־ליך פון זייער קהלה. זיי זענען אזוי איינגעשראקען, אז ניט נור זיי ציטערן פאר דעם ווארט „יודישער נאציאנאליזם" אדער „ציוניזם", זיי האבען אפילו מורא זיך אבצוגעבען מיט העכערע ענינים, וואס זענען נוגע די דייטשע יודען אליין. אין פאזען האט מען מורא צו גרינדען אנ'אבטהיילונג פון דער גרויסער דייטשער חברה אבצוהיטען די יודישע רעכטע, מען וויל אויך ניט גרינדען איין אבטהיילונג פון דער „חברה פאר יודישע געשיכטע און ליטעראטור".

די איינגעשראקענקייט איז אזוי גרויס, אז מען האט מורא פאר יעדעם נייעם ווארט. מען מיידט גלאט אויס צו רעדען וועגען יודישע ענינים. ביי דער איצטיגער לאגע האלטען די פאזענער יודען, אז מען דארף זיין וואס שטילער, וואס רוהיגער, אז מען דארף מיט דער יודישקייט זיך ניט ארומטראגען אין די גאסען, אז מען דארף זיין „נידריגער פון גראז און שטילער פון וואסער".

די איינגעשראקענקייט איז גרויס אויך ביי אלע דייטשע יודען. זיי אלע האבען מורא צו רעדען הויך וועגען יודישע ענינים, זיי ווילען, אז זייער יודישקייט זאל תמיד ליגען בעהאלטען וואו עס איז אין א ווינקעלע. די פעראיינען פון יודישער געשיכטע און ליטעראטור זענען אין גאנץ דייטשלאנד אבגעשוואכט געווארען. דאס יודישע לעבען ווערט אין דייטשלאנד אלץ ענגער און ארימער. אלס יוד פיהלט מען זיך ווי עפיס צוזאמענגעדריקט און געבויגען. עס ליגט אויף דעם יודען א מין גלות, א חשך, וועלכער שטיקט איהם, וועלכער לאזט איהם ניט פריי אטהעמען. ער האט מורא פאר יעדען ווינד, און צופרידענער פון אלץ איז ער, ווען עס איז שטיל, ווען מען רעדט פון איהם ניט.

דער אנטיסעמיטיזם אדער, ריכטיגער געזאגט, דער גאסען־אנטיסעמיטיזם איז אין די לעצטע יאהרען שטילער געווארען. שטעקער און אהלווארט זענען אנטשוויגען געווארען. מען הערט זיך איצט וועניגער צו, ווי מיט עטליכע יאהר צוריק, צו די רעדען פון די אנטיסעמיטישע שרייבער. אהלווארט, מיט וועלכען עס האט געקלונגען גאנץ דייטשלאנד, וועלכען מען האט אויף די הענד געטראגען אלס דעם רעטער פון דייטשען פאלק, האט זיין כבוד שוין לאנג אנגעוואהרען. יעדער ארענטליכער מענש שעמט זיך צו דערמאנען זיין נאמען. אבער די אגיטאציע פון די אנטיסעמיטען איז ניט פאריבער אומזיסט. די אנטיסעמיטען האבען געפונען א גוטען גרונט, און פון אומעטום ווערען די יודען איצט איידעלערהייט, אהן לארם און אהן געשרייען, ארויסגעשטופט. אומעטום ווערען זיי אלץ מעהר אבגעזונדערט און אבגעשטויסען. דער שטילער אנטיסעמיטישער גייסט האט זיך אריינגעגנב'ט אפילו אין יענע פארטייען, וועלכע האבען תמיד געהאלטען פאר יודען, וועלכע האבען תמיד געהאלטען פאר זייער הייליגסטען חוב זיך אנצונעהמען פאר די יודען. פריהער האבען אנגעהויבען די ליבעראלען אויסצומיידען צו רעדען וועגען יודען, כדי מען זאל זיי ניט האלטען פאר א יודישע פארטיי. איצט טהוען עס אויך די סאציאל־דעמאקראטען. אין די פערזאמלונגען פון די סאציאל־דעמאקראטען הערען זיך שוין איצט ניט זעלטען שטעכווערטליך און ליצנות געגען יודען, וואס עס האט קיינמאל ביז איצט גאר ניט

גרויסע נעמכעס; דערפאר אזוי פיעל הענד, קעשענים, קליינע, ביכעליך ראשי תיבות, ווילדע סמנים, פערדרעהטע חשבונות, מאגערע ציפער, פעטע בייכער, פינסטערע קעלערס אין ל א מ ז א, פייערדיגע פעטש אין מ י ר, ווילדע רדיפות אין ס ל א ב א ד ק א, פרושים'שע עולמות־געלד אין ק א וו נ א, און אלץ פערדעקט מען, פערגלעט מען מיט ניין און ניינציג מאס — ווערטער, ווערטער און ווערטער...

דער ארים־בחור וויל אין עצם גאר ניט לערנען — און לערנט ניט. ביטול־תורה ארט איהם ניט, אויף ד ע ר וועלט האט ער ניט וואס אנצוּוועהרען, קיין „טעג" האט ער סיי ווי סיי ניט, פאר הייסע קוילען האט ער קיין מורא ניט. זיצט ער ד א, ווייל מ א י נפקא מינא?... אין דער היים איז ער איבריג, צו דער וועלט טויג ער ניט, פון השכלה האלט ער ניט, האלט ער „קירפיטשניקאוו" כל ימיו, דער אנהויב און דער סוף פון „חכמת יון"; צייט איז דא נענוג, בטלנות איז דא אהן א שעור, רעדט ער, רעדט ער און רעדט...

די וועלט האט די משכילים פערשפארט די ארבייט פון קלעטערן אויף בוידעמער און שפרינגען אין קעלערס, די ארבייט פון שלעפען השכלה ספרים, און לערנען האבען זיי זיך אליין פערשפארט. ווער לערנט, וואס לערנען, ס'קלעקט א שמעק פון דאגען, א לעק פון דארטען, ס'גענוגען עטליכע צעהנדליג ווערטער, וועלכע ענדיגען זיך אויף... איזם און אויף... אום, כדי זיך צו האלטען פאר א משכיל. נאר ר י י ד ע ן מוז מען קענען און דוקא ג ע ג ע ן השכלה. מען דארף נור קענען ריידען און בעווייזען, אז ז י, די השכלה הייסט עס, האט באנקראטירט; זי האט אונז אנגעזעצט און איהרע וועקסלען און הבטחות, ניט געצעהלט מיט מזומנים; זי האט אונז קאליע געמאכט, זי האט אונז צופלאכטען, צובראכען, פערבלענדעט, אין גאנצען איבערגעפיהרט! מען דארף נור קענען ריידען דוקא פ א ר דעם ויסען אבערגלויבען, פאר חסידישע פאנטאזיעס, גוט־יודישע שווינדלערייען, מתנגדישע מאראנירטקייט, פאר פינסטערניש, פערמאכטע אויגען, פערשטאפטע הערצער, ווילדקייט, הייליגע אונוויסענהייט, היסטארישע בערג מיסט, אבגעבלאקירטע בערג שמאטעס; מען דארף נור קענען ריידען, און ריידען דוקא, אז מען טאר ניט ל ע ר נ ע ן, מען דארף ניט ל ע ה ר ע ן „מען קען דערפון משוגע ווערען", און משוגע זענען אלע „געשטודירטע" געבילדעטע, משכילים, וואס ביינקען נאך פרישעס, זוכען נייעס, גארען נאך ליכט, נישטערן נאך פרייהייט. דערפאר אזוי פיעל „פאפיער־שמירער", שמאטעשרייבער, גראמען־מאכער, בבא־מעשיות־דערצעהלער, קונסטשווינדלער, פינטעליך און פאסקעליך טעכערער, פערריסענע נעזער, בן־יחידים, בעלי־גאוה'ס און בעריהמער מיט ווערטער, ווערטער און ווערטער...

און הויפט ר ע ד נ ע ר זענען אונזערע שתדלנים, כלל מענשען און פערזארנער.

אלע ווייסען, אז אונזער מערכה איז שטארק מאכולעדיג. אלע פיהלען, אז מען טו־עט אונז מיט שווערע פיס, מע קוועטשט און מען דריקט אונז מיט אייזערנע צוואנגען... אלע ווייסען, אז פון וועהטאג טאר מען ניט קרעכצען, אז די צונויפגעקוועטשטע ביינער טארען הויך ניט קנאקען. קנאקען די טרוקענע געבראכענע ביינער יא, שינדט מען פון זיי אראב די הויט און מען צושיט זיי איינציגווייז... רייסט זיך ארויס א קרעכץ, פערציהט מען דעם

עקענט פֿאָרקומען. אויך בײ די סאָציאַל־דעמאָקראַטען הערען זיך שטי־מען, אַז זײ האָבען שוין צו פֿיעל יודען...

דער דײטשער יוד פֿיהלט זיך דעריבער אין ערגיץ ניט גאַנץ אין דער הײם. ער קען אָבער פֿון זײן שווערער לאַגע ניט אַרויס. ער זעהט פֿאַר זיך קײן אַנדערן וועג ניט, ווי דאָך צו בלײבען לעבען פֿערבונדען מיט דײטשלאַנד. ער האָט פֿאַר זיך קײן אַנדערע האָפֿנונגען ניט, ווי אויף אַ בעסערע צײט אין דײטשלאַנד, ווען די שנאה וועט אויפֿהערען און ווען עס וועט קומען די גליקליכע צײט פֿון יושר און שלום.

עס געפֿינען זיך אָבער אונטער די דײטשע יודען אויך אַזעלכע, וואָס ווילען ניט פֿערמאַכען די אויגען אויף די קנעכטשאַפֿט, אין וועלכער עס געפֿינען זיך זײערע ברידער. זײ האָבען דעם מוטה אַרײנצו־קוקען טיעף בײ זיך אין האַרצען און זיך מודה צו זײן, אַז די אַסימילאַציע טויט אָב בײ דעם יודען זײנע געפֿיהלען און געדאַנקען. זײ ווילען אַז זײערע ברידער זאָלען צוריק זיך אומקעהרען צו זײער קולטור, פֿון וועלכער זײ זענען אויסגעריסען געוואָרען. זײ ווילען צוריק אויפֿוועקען דאָס אינטערעס צו די יודען אַלס אַ פֿאָלק. זײ ווילען, נעבען די יודען, וואָס מעסטען זײער גאַנצעס גליק מיט דעם פֿאַלען פֿון אַנטיסעמיטיזם, ווײטע נאַציאָנאַלע האָפֿנונגען און אַ גרויסע נאַציאָנאַלע פּאָליטיק. נאָר די דאָזיגע מענשען וואָס ווילען אָבפֿרישען דאָס דײטשע יודענטהום, וואָס ווילען אין איהם אַרײנטראָגען אַ נײעס לעבעדיגען גײסט זענען צו ווענײג אין צאָהל. און די אַרבײט, צו וועלכער זײ האָבען זיך גענומען, איז אי־בער זײערע כוחות. די דײטשע יודען ווײסען צו ווענײג פֿון יודישקײט, זײ האָבען זיך שוין צו שטאַרק אײנגעלעבט מיט דעם געדאַנק, אַז זײ געהערען צו דער דײטשער נאַציאָן, און אַז דאָס יודענטהום איז נישט מעהר ווי אַ אמונה. זײ זענען צו שטאַרק צוזאַמענגעוואַקסען מיט דעם דײטשען פֿאָלק, און אום זײ אומצוקעהרען צו זײער פֿאָלק דאַרף מען פֿון זײ אַרויסרײסען אַלע געדאַנקען און געפֿיהלען, אין וועלכע זײ זענען אויפֿגעהאָדעוועט געוואָרען.

דאָס מאַכט די דײטשע ציוניסטען זײער אַרבײט זעהר שווער. די דאָזיגע שווערע אַרבײט האָט שוין ניט אײן דײטשען ציוניסטען אָבגעשראָקען. פֿיעל פֿון די דײטשע ציוניסטען סטאַרען זיך דעריבער אַרויסצוגעהן מיט זײער ציוניזם אויך נור פֿאַמעליך, צו ביסליכווײז, און זײ געבען אַרויס דעם ציוניזם נור פֿאַר אַ צדקה־זאַך פֿאַר די אָרימע יודען אין מזרח. אַנדערע ווײטער בענוגענען זיך נור דערמיט, וואָס זײ האָבען זיך אַלײן קלאָר געמאַכט די יודישע פֿראַגע, און זײ סטאַרען זיך וואָס נעהענטער צו זײן צו דעם יודישען לעבען. אַזוי אָבער ווי דאָס יודי־שע לעבען איז אין דײטשלאַנד שוואַך, בערוהיגען זײ זיך דערמיט, וואָס זײ ווערען פֿרום, וואָס זײ הױבען אָן צו געהען אין שול, וואָס זײ לערנען זיך אַביסיל העברעאיש. עס געפֿינט זיך אָבער אַ שטאַר־קערער טהײל ציוניסטען, וועלכע פֿאַלען ניט אַראָב בײ זיך, וועלכע שעפּען אין דער שווערער מלחמה תמיד נײע כוחות און וועלכע געהען אָפֿען מיט זײער ציוניסטישען פּראָגראַם. זײ בינדען תמיד צוזאַמען דעם ציוניזם מיט דעם נאַציאָנאַליזם. זײ ווײזען אויף, ווי דער ציוניזם מוז צוזאַמענגעבונדען זײן מיט דער יודישער קולטור און ווי נויטהיג די יודישע קולטור און די אויפֿלעבונג פֿון די יודישע געפֿיהלען זענען אויך פֿאַר די דײטשע יודען. זײ בלײבען אָבער ניט בײם רעדען אַלײן. זײ געבען אַרויס ביכער איבער דאָס יודענטהום, זײ מאַכען חברות אויף אויסצופֿאָרשען די לאַגע פֿון יודישען פֿאָלק, די לאַגע אין ארץ ישראל, זײ גיבען אַרויס ביכער און בילדער פֿון יודישען לעבען א. ז. וו.

די אַרבײט ציהט צו תמיד נײע כוחות און אַזוי ווערט צו ביסליכווײז בעשאַפֿען אַ מיטעלפּונקט פֿון אַ שטאַרקערען און רײכערן יודישען לעבען און דאָס שטאַרקערע יודישע לעבען וועט ממילא צו־ציהען צו זיך תמיד אַלץ נײע מענשען און עס וועט זײן ווי אַ פֿײעריל, וואָס וועט אַרײנגיסען אַ פֿרישע וואַרימקײט אין די אײנגע־פֿראָרענע הערצער פֿון די דײטשע יודען.

י. ל.

האַלדז מיט אַ שטריק... און דער פּריץ לאָזט זיך ניט רײדען — רעדסטו שטיל, העלפֿט עס ווי אַן אַרבעס צום וואַנד, רעדסטו הויך, שנײדט מען אָב די צונג מיט'ן קאָפּ אינאײנעם; אַזאַ מאָדע איז הײנט.

רײדען די פֿערזאָנער: רײדען משכּילים אין אָדעסע פֿון לאָזען אויסנעהן פֿון הונגער דעם גײסט, פֿון אויסלעשען דעם לעצטען פֿונק פֿײער, אויסמעקען דאָס לעצטע „פּינטעלע יוד", איבערשנײדען דעם פּולס, ווי וואַסער אויסגיסען דאָס יודישע בלוט — די טרוקענע בײנער, נישט קשה, ווען זיך אין פֿרעמדע פֿעלדער וואַלגערענדיג, צוקײקלען, צושפּרײ־טען אין פֿערשידענע ווינקעליך און זיך זעהר גוט פֿיהלען...

רײדען רבנים אין לאָדז פֿון קמץ אלף — אָ און דווקא קמץ אלף — אָ, פֿון קאַלטענוואַטע. אָפֿען הערציגע מלמדים, שפּיטציגע יאַרמעל־קעס, טרפה מעטאָדעס, כשרה מזוזות, מעור־אַחרײגע בתים, כּפל־שמונה־דיגע ציצית, קאַכלענע מקוואות, װײבערשע פּאַריקען, מאַנסבילשע באָרד און פּאות, כשרה פֿאָדעם, זאַלץ און הײוון מאַנאָפּאָל: ווילען דאָס יודען נעהמען ערנסט, ווילען זײ, נישט קשה, שוין אויף דער וועלט האָבען דעם ליכטיגען גן עדן...

רײדען ציוניסטען אין דער גאַנצער וועלט. אַלע פֿיהלען דעם שווערען יאָך פֿון גלות, אַלע זעהן אַז אין גלות וועט מען פֿון גלות ניט פּטור ווערען; פֿון גלות מוז מען אַרויסגעהן. כּדי צום אַלטען שטאַנד צו קומען, מוז מען צום אַלטען לאַנד קומען, און נאָך אַנדערעס ווײסט מען, טאָ וואָס טהוט מען? רעדט מען. רעדט מען אויף קלײנע און גרויסע אספות, אין קאָמיטעטען אין קאָנפֿערענצען, בײ קלײבען און שיקען דעלעגאַטען, אין קלויז אויפֿ'ן בימה און אין קאָנגרעס־זאַל אויף דער טרי־בונע; מען רעדט בײ זיך אויף מאַמע־לשון און אין דער פֿרעמד אויף שטום־לשון, מען פֿאָהרט פֿון אײן עק וועלט צום אַנדערן און מען רעדט. אַלע רײדען: פֿון פּאַלעסטינאַ און אַרגענטינאַ, ציפּערן און קלײן־אַזיען. פּראַקטישע ציוניסטען רײדען: פֿון קאָלאָניזאַציע קאָלאָניסטען, דרײ־רובעל־דיגע, אתרוגים, כּרמל ווײן און אַרבײטער אין פּאַלעסטינאַ; פּאָליטישע ציוניסטען רײדען: פֿון דיפּלאָמאַטיע און פּאָליטיק, פֿון טערקישען סולטאַן און באַדעי־נער הערצאָג, רײדען פֿון אָרגאַניזאַציע, עמיגראַציע און עמאַנסיפּאַציע, פֿון שקלים, אַקציעס און פֿאָנד, הויפּטזעכליך פֿון טשאַרטער; פֿראַקציע — ציוי־ניסטען רײדען: פֿון פּרינציפּיען, דעמאָקראַטיע, בורזשואַזיע, עקאָנאָמיע, סאָציאַל־פּאָליטיק און נאָך גלאָט, רײדען זײ... פּראַק — ציוניסטען רײדען: פֿון נעבאַך אָרימע מזרח־יודען, צדקה, נדבות, מהיכא תיתי, אדרבא, גענאָסען און נאָך טויט און קאַלט רײדען זײ; קולטור — ציוני־סטען רײדען: פֿון קולטור, פֿון יודישען גײסט, יודישען מוסר, יודישער „מיסיע" הײבונג פֿון יודישען גײסט און אַ גײסטיגען צענטער אין פּאַלעסטינאַ...

אַלע רײדען און אַז עס קומט צו טהון הײבט מען ערשט רעכט אָן צו רײדען...

דערווײל, דאַכט, זיך, איז שוין מיר אויך צײט אויפֿהערען צו רײדען.

ש. ראזענפֿעלד.



די אדעסער אסיפה.

ענדע.

דינסטאג זעקס א זייגער פון אווענד האט ה׳ עטיננער אנגעהויבען לייענען זיין רעפעראט און געלייענט האט ער איהם אין גאנצען א שעה אנדערטהאלבען, אבער די וויכוחים וועגען איהם האבען זיך געצויגען גאנצע אנדערטהאלבען טאג. ה׳ עטיננער האט אנגעהויבען פון א ויכוח מיט די פעסימיסטען; ה׳ אשר גינצבערג (אחד העם) ווערען. ה׳ עטינגער האט דא געמיינט. האט אויפגעהויבען די האנדשוה און האט איהם געענטפערט אויף אלע פונקטען; עס האבען גערערט דערנאך אלע, וועלכע זענען דא געוועזן פון ארץ ישראל, עס האבען גערעדט אגראנאמען, און איינפאכע, פשוטע מענשען, און פיעל, זעהר פיעל האט זיך ארויסגעוויזען פון דעם גאנצען דיספוט.

איינס איז קלאר געוועזען, אז אלע, וואס האבען גערעדט, און ה׳ עטיננער און גינצבורג (אחד העם) געווים, זענען אויסגעגאנגען פון איין פונקט — פון ליעבע צו דעם ישוב אין ארץ ישראל, אלע האבען געשטרעבט צו איין ציעל — אוועקצושטעלען דעם יישוב אויף אזא שטאנד, אז ער זאל מעהר ניט אבהייננינג זיין פון א ליארע ווינטעלע, וואס הויבט אן פלוצלינג צו בלאזען פון יק״א, פון באראן אדער פון ווען עס זאל ניט זיין... איין אונטערשיעד איז נור געווען צווישען זיי — ה׳ עטינגער אלס פראקטישער אגראנאם וויל העלפען ראטעווען די קאלאניעס, ה׳ גינצבערג אלס א אירעאליסט וויל ראטעווען פריהער פון אליץ די קאלאניסטען און ראטעווען זיי אלס י ו ד י ש ע קאלאניסטען...

ה׳ עטינגער ווי ה׳ גינצבערג קומעןביידע צו איין בעשלוס, אז די אפוטרופסות האט די קאלאניסטען געמאכט פאר בעטלער, אז די אדמיניסטראציע האט אויסגעראט אין די קאלאניסטען און ארבייטער דעם לעצטען פונק אידעאליזם און געבראכט דעם ישוב צו זיין יעצטיגער טרויעריגער לאגע. נאר ה׳ עטינגער וויל דאס אומבייטען ביסליכווייז; ער וויל געבען די קאלאניסטען וואס מעהר פרייהייט, נאר ניט מיט אמאל. דערווייל, זאגט ער, דארף מען זיי פיהרען פאר׳ן האנד, געבען עצות. ה׳ גינצבערג אבער וויל אלעס באלד אומבייטען, ער וויל די אדמיניסטראציע באלד אויסראמען, עס זאל קיין זכר דערפון ניט בלייבען, ווען אפילו איינינע קאלאניסטען וועלען ליידען פון דעם נייען סדר, אבי דער גאנצער ישוב זאל אוועקגעשטעלט ווערען אויף געזונדע פיס... ה׳ עטינגער מאלט איין בילד מיט העלע, ליכטינע פארבען, וואס עס קען נאך ווערען פון די קאלאניעס. דער וויין וועט זיך נאך געפינען זיין מארק, די פרייזען וועלען זיך נאך הויבען, ער שלאגט פאר, מען זאל שטיצען די קאלאניעס, דער קאמיטעט זאל נעהמען אויף זיך די הוצאות חוץ אלע זייערע קהל׳שע זאכען, דער קאמיטעט זאל צאהלען אלע שטייערען פון דער טערקישער רעגירונג, דאן זאל מען איינפיהרען קאסעס פון בילינען קרעדיט, די קאלאניסטען זאלען ניט אריינפאלען צו פריוואט פראצענטניקעס, ער לענט פאר צו גרינדען געזעלשאפטען צו פערוויכער׳ען די פיה פון עפידעמישע קראנקהייטען און נאך אזעלכע חברות פון זעלבסט־הילפע...

ה׳ גינצבערג זעהט אבער אין דעם אלעמען ניט קיין אמת׳ע און גאנצע הילף. ער ווייזט אויף, אז דער וויין האט נאך קיין מארק ניט און דער וויין ווערט פערקויפט אונטערן קרן, נאר „כרמל“ צאהלט א רעכטען פרייז; פון די אלע חברות, וועלכע ה׳ עטינגער לענט פאר זעהט ער נאך אויך קיין גרויסע הילף ניט, ווי ה׳ סמיעליאנסקי ווייזט שפעטער אויס, זענען שוין אזעלכע לאנג געוועזען און זיי האבען ווינציג וואס אויפגעטהון... ה׳ גינצבערג פאדערט, אז מען זאל איצט גאר נישט טהון, נור שטיצען די קאלאניסטען, אונטערהאלטען זיי ווי מען קען, און פערנעהמען זיך מיט דער גרינדליכער ערפארשונג פון לאנד און אלע פרטים. ער שלאגט פאר, מען זאל איינלאדען אגראנאמען גאר ניט קיין יודען, ענגלענדער למשל, זיי זאלען אלעס אויסזעהען, אלעס אויספארשען, און דאן וועלען מיר זעהען, וואס מיר האבען צו טהון...

דער פארשלאג ווידער צו פארשען ארץ ישראל און בעזונדערס די מיינונג, אז די פארשער זאלען זיין נישט יודען, רופט ארויס איין רעש אויף דער אסיפה, יעדער רעדנער כמעט האלט פאר נויטהיג נעגען דעם ארויסצוטרעטען.

ה׳ ליובארסקי (אגראנאם) נעפינט, אז אויספארשען ארץ ישראל מוז מען פון אלע זייטען, ניט נור פון דער אגראנאמישער זייט אליין. מען מוז דערצו האבען א גרויסע קאמיסיאן פון אגראנאמען, דאקטוירים, יוריסטען, כעמיקער און נאך און נאך, און דאן אלע נור יודען. דאס איז דער ערשטער תנאי וועלכען ער מוז שטעלען, נאר דאס איז דערווייל ניט מעגליך, מיר האבען נישט קיין מיטלען איצט דערצו. מיר קענען אבער ווייטער ארבייטען אין אונזערע קאלאניעס אהן דעם אויך, מיר האבען שוין צוויי רעוויזיעס נעמאכט אין ארץ ישראל, איינע פון ה׳ זוסמאן און די אנדערע פון ה׳ עטיננער. לעת עתה איז דאס גענוג. ווייטער טרעט ער ארויס מיט א לאנגער אגראנאמישער רעדע, אום צו בעווייזען די ריכטיגקייט פון ה׳ עטינגער׳ס פראיעקטען.

אין איין פונקט טרעט ה׳ עטינגער נעהענטער צום ה׳ גינצבערג — דארט וואו ער רעדט וועגען ערציהונג. ער פאדערט, אז מען זאל זיך מעהר אבנעבען מיט דער ערציהונג פון די קינדער, ווארום דערפון הייננט אב דער גאנצער ישוב. ער שלאגט פאר איין גאנצעס סיסטעם פון קינדער־גארטענס אזיוו. די אסיפה הערט אויס דעם דאזיגען ארט פון זיין רעפעראט מיט מעהר לעבען און סימפאטיע. דער עולם הייבט אן צו פערשטעהן, אז דער ישוב וואס מיר האבען איצט אין ארץ ישראל, מוז דיענען אלס פונדאמענט צו אלעם דעם, וואס מיר ווילען ווייטער בויען דארט, און דערפאר מוזען מיר אלע קרעפטען אנווענדען דאס פונדאמענט געזונד און שטארק צו מאכען, ניט נור פיזיש, נאר איבערהויפט מאראליש, און דא איז אונז די ערציהונג פון דעם יונגען דור טייערער פון אליץ.

איין שווערען איינדרוק מאכט אויף אלעמען די רערע פון ה׳ סמיעליאנסקי, וועלכער מאלט אליץ אין ארץ ישדאל מיט שווארצע, פינסטערע פארבען. זיין רעדען איז מיט בלוט פון הארצען, טרעהרען פיהלען זיך אפט אין זיין ציטערנדינען טאן אין עס איז קיין וואונדער ניט, אז טרעהרען האבען אויך געפונקעלט אין אסך, אסך פאר אוינען...

ה׳ סמיעלאנסקי ווייזט אויף, אז קיין האלב־מיטלען ארבייט קען אונז ניט העלפען, אלערליי חברות פון זעלבסטשטיצע זענען איינגעפיהרט געווארען שוין לאנג פין די קאלאניסטען אליין, נאר זיי קענען ניט האבען קיין פעולה, ביז די הויפט צרה וועט ניט אויסגעראטען ווערען; ער פאדערט, מען זאל אין גאנצען אראבנעהמען די אדמיניסטראציע, און צוקויפען לאנד. לאנד וואס מעהר, און העלפען די קאלאניסטען זיך שטעלען אויף די אייגענע פיס.

ווענגן לאנר קויפען רעדען זעהר פיעל רעדנער, „גאולת הארץ" דאס זענען ווערטער, וואס מאכען דעם גרעסטען איינדרוק אויף אלע מיטגליעדער פון דער אסיפה.

ה' גינצבערג ווייזט פון אנהויב אן אויס, אז איין קאלאניזאציאן קען זיך ניט אנהויבען פון א מין בעל הבת׳ישקייט, וואס הייננט אב פון בייזאכען און ניט פון לאנד. לאנד און וואס מעה־ — דאס דארף זיין דער עיקר פון דער קאלאניזאציאן, און ערשט אז די קינדער וואקסען אויס, אז יעדער משפחה צופאלט אויף עטליכע, ערשט דאן קענען מיר איבערנעהן צו בייזאכען... ער רעכענט נור, אז דער קאמיטעט האט גור צו וועניג געלד אויף עפּיס צו טהון אין דעם פאל.

אנדערע פערקעהרט ווייזען אויס, אז דער קאמיטעט מוז אויך קויפען לאנר, דער ציוניסטישער נאציאנאל־פאנד, די חברה יק״א, פריוואט מענשען, אלע ווילען קויפען לאנר, צוזאמען וועט שוין זיין א היבשע סומע, וויפיעל מען זאל ניט קויפען איז שוין גוט, נאך איין אייל לאנד אין יודישע הענד האט שוין ביי אונז א גרויסען ווערט...

אלע, וואס רעדען ווענען קויפען ערד, ווענען גאולת הארץ פאלען אריין ניט ווילענדיג גאר אין אנ׳אנדער טאן. די שטימען ביי די רעדנער ציטערן. עפּעס רעדט דארט טיעף, טיעף אין דעם יודישען הארץ, און אלע מיטגליעדער פון דער אספה הערען און פיהלען דאס און לעבען איבער דאסזעלבע... די ליעבשאפט, די טיעפע הערצליכע ליעבשאפט צו אונזער אלטען פאטערלאנד טראגט זיך אין דער אטמאספערא פון זאל...

אט וואוהין מען האט נעדארפט ברייננען די אלע, וועלכע שרייען, אז די יודען ווילען גאר ניט אין ארץ־ישראל, אז די יודען פיהלען שוין מעהר גאר קיין צובונד ניט צו זייער אלטען לאנד, אט וואוהין מען האט נעדארפט ברייננען יענע כלומר׳שטע ציוניסטען, וועלכע זוכען א לאנד פאר יודען, נאר ניט דאס אלטע יודישע לאנד, אט דא וואלטען זיי פיהלען וואוהין עס ציהט דעם יודען, וואוהין ער וויל און וואו עס ליגט די יורישע הילף, דאס יודישע גליק...

און פראיעקטען און בורזשעטען פאר דעם נייען קאמיטעט אויף די נייע דריי יאהר, שיטען זיך פון אלע זייטען, עס שיינט מינוטענווייז, אז מען וועט דארפען זיצען גאנצע טעג, ביז מען וועט צוקלויבען די אלע פארשלאגען און אויסארבייטען רעזאלוציאנען, וועלכע ווע־לען קאנען אנגענומען ווערען. נור אזא געניטער פרעזידענט ווי ה' אוסישקין האט געקענט אין א קורצער און שארפער רעדע אלעס ארומרערען און בריינגען דערצו, אז דער בורזשעט פון דעם נייען קאמיטעט און דער פלאן פון זיין ווייטערדיגער ארבייט איז אנגענומען געווארען כמעט איינשטימיג...

אויף אלע פריהערדיגע אספות פלעגט אין פראגראם ארויסגעשטעלט ווערען איין פונקט: ווענען די יפו׳ער שולען, אדער ווענען די שולען אין ארץ ישראל בכלל, נאר שטענדיג פלעגט מען די פראגע אוועקשטופען גאר צום סוף, ווען עס פלעגט שוין גאר קיין צייט ניט זיין ארומצורעדען די זאך. אויף דער פאריזער אספה, למשל, האט מען אויסגעקליבען איין קאמיסיאן, נאר צום אומגליק האט דער קאמיטעט פערגעסען אפילו אנצושרייבען די אויסגעקליבענע, אז זיי זענען אויסגעקליבען געווארען... דאס אליין איז שוין גענוג צו ווייזען, ווי שטארק מען האט זיך אינטערעסירט אין דעם קאמיטעט מיט דער שאלה... ניט אזוי איז נעווען דאס היינטיגע מאל. די פראגע ווענן די שולען אין ארץ ישראל בכלל און די יפו׳ער שולען בפרט האט אלעמען זעהר אינטערעסירט און מען האט פארויס געזעהן, אז זי וועט ערנסט בעשפראכען און בעהאנדעלט ווערען... באלד נאך די רעזאלוציאנען ווענען דער ווייטערדיגער ארבייט פון קאמיטעט, איז מען איבערגעגאנגען צו דער פראגע ווענען דער ערציהונג אין ארץ ישראל... ה' דרויאנאוו לייענט איין קורצען פארטראג ווענען דער ערציהונג אין ארץ ישראל.

ער ווייזט אויף, ווי נויטהיג עס איז צו ארדנען די פראגע דארט, און קומט צום בעשלוס, אז דאס איז מעגליך נור דאן, ווען מיר וועלען שאפען נעבען דעם קאמיטעט איין אינסטיטוציע, וועלכער וועט זיך ספעציעל פערנעהמען מיט דער פראגע. דאס מוז זיין איין מין אינספעקציא, וועלכע וועט זיך בעמיהען אלעס צו ברייננען אין ארדנונג און איבערהויפט צו פעראייניגען די אלע שולען, וועלכע מיר האבען שוין אין ארץ ישראל און איינפיהרען אין זיי איין בעשטימטען סדר און פלאן אין לערנען.

ווייטער רעדט ער פון א יודישען לעהרער־אינסטיטוט, וועלכער דארף געגרינדעט ווערען אין ארץ ישראל. מען דארף אנהויבען צו קלויבען איין נייעם קאפיטאל אויף דעם נאמען פון ד״ר פינסקע־ 50% זאל נעהן אויף די שולען, וועלכע מיר האבען איצט אין ארץ ישראל, און 50% אויף א לעהרער־אינסטיטוט. די זאך מיינט דער רעדנער, איז גאר ניט אזוי אונמעגליך, ווי עס קען זיך אויסווייזען. ער ווייזט אן א גאנצע שורה פון קאפיטאלען, וואס ליגען אין דעם קאמיטעט אויף ערציהונגס צוועקען און וועלכע קענען געהן אויף צו אונטערהאלטען א לעהרער־אינסטיטוט. ווען דער קאמיטעט וועט זיך נעהמען צו דער זאך, וועט ער געוויס געפינען די בעסטע סימפאטיעס אין פאלק.

פ״יילין יפה פון יפו לייענט איהר רעפעראט איבער די מערכען־שולע אין יפו. זי דערצעהלט די גאנצע טרויריגע געשיכטע פון די שולען אין יפו, וויפיעל איהר איז אויסגעקומען איבערצוטראגען פון אלע זייטען און איבערהויפט פון דער פאריזער אליאנס, צו וועלכער מען האט געמוזט אנקומען נאך הילף, און וועלכע האט זיך בעמיהט מיט אלע קרעפטען אויסצוראטען יעדען זכר פון דעם יודישען גייסט אין די שולען... די בעסטע לעהרער האט מען ארויסגעטריבען, די שווערסטע שטיינער האט מען געלעגט אין וועג פאר די, וואס האבען געוואלט איינפיהרען העברעאיש אלס א לעבעדיגע שפראך אין דער שולע. און די שולע פאר יונגליך איז געפאלען, נאר די מערכען שולע איז געבליבען שטעהן, האלטענדיג זיך ביי איהר פריהערדיגען פראגראם. דאס האט אחר־העם בעשטעטיגט נאך מיט צוויי יאהר צוריק; איצט, ווען דער קאמיטעט וועט ניט נעהמען אויף זיך אלע הוצאות פון דער שולע, מוז זי אויך פאלען אין גאנצען, אדער אריינפאלען אין די הענד פון אליאנס אין גאנצען... אלע ווייסען, אז אין ארץ ישראל איז איצט דער אידעאליזם אויסגעלאשען געווארען, מיר מוזען מציל זיין די פאמיליע, דאס פאמיליען לעבען, מיר מוזען זעהען, אז די מוטער זאל זיין אונזערע און צו דעם צוועק איז אונז די מערכען שולע דאס איינציגע מיטעל, פון דער מערכען שולע זענען שוין ארויס טיכטיגע יודישע טעכטער און עס קענען נאך פיעל פון דארט ארויס. איינינע שילערינען פון דער מערכען שולע זענען שוין אליין לעהרערינס. איינע איז ארויסגערופען געווארען קיין בולגאריען,

אום דאָרט לעהרערין צו ווערען, אזא נאָמען האט די שולע אומעטום, אום צו שטעלען די שולע אויף די הויכע מדרגה, וועלכע איז מעגליך איצט, פאָדערט מרת יפה נור 10,500 פראנק יעהרליך; דערפון גיט דער ציוניסטישער אקציאָנס־קאָמיטעט 2000 פ״, 1000 פר׳ רעכענט זי צו האָבען פון שכר־למוד, בלייבט נאָך 7500 פראנק. — אָט דאָס מוז געבען דער אָדעסער קאָמיטעט, כדי די מערכען שולע אין יפו זאָל קענען ניט נור עקזיסטירען, נאר אויך ווייטער זיך פערבעסערען און פערגרעסערן.

ה. בעלקינד שילדערט די לאגע פון די יודען אין ארץ ישראל. איבערהויפּט רעדט ער פון דער ערציהונג. די יודען אין ארץ ישראל שפּיעלען קיין שום ראָליע ניט, פערנעהמען ניט קיין שום שטעל, ווייל זיי זענען צוריסען צווישען זיך, איין אשכנזי, איין פראנק, — דאָס זענען עפּעס נאר צוויי בעזונדערע בריות, גאָר ניט ווי קינדער פון איין פאָלק; קיין לשון האָבען זיי ניט, דערפאַר האָבען זיי ניט קיין צו־בונד צווישען זיך. די שולען, וועלכע בילדען אויס העברעאיש אלס אַ לעבעדיגע שפּראך, בינדען צוזאַמען אַלע אַבגעריסענע יודען אין איין בונד, די גיבען זיי אַלעמען איין נייעם כח אין ארץ ישראל, אָבער דאָרט זעהען מיר נור דערווייל איין קאָנקורענץ צווישען די דייטשע און פראַנצויזישע יורען, וועלכע בעמיהען זיך איינצופלאַנצען צווישען די יודען די דייטשע אָדער די פראַנצויזישע שפּ־אך. און א פנים כדי זיי זאָלען ניט בלייבען אָהן כלות, האָדעוועט מען אין ירושלים ערך 500 מיידליך אויף ריין ענגלישער שפּראך...

אין ארץ ישראל איז פאַרהאַן א קליינע גרופּע גוטע יודישע לעהרער, נאר דאס רוב לעהרער זענען טויגעניכטסען, איינער איז א גוטער כעמיקער, דער אַנדערער קען גוט פאָטאָגראַפירען, נאָר ביידע פערשטעהען גאָר ווייניג אין לעהרעריי...

די שולע פאַר יונגליך אין יפו קען מען ביי דער איצטיגער לאגע ניט מציל זיין, צו גרויס איז דער חלוק צווישען דעם לעבען אין דער שולע און אין דער היים — דער לעהרער זאָגט, אז העברעאיש דאס איז די הויפּטזאַך, די מוטער אין דער היים פערשילט די וואָס האָבען אויסגעקלערט ארץ ישראל מיט העברעאיש. ברויט דאַרף מען פריהער פון אַלץ... פאַר יונגליך זוכט מען באַלד א „תכלית", אָבער מיידליך קענען לערנען העברעאיש אפילו אהן א תכלית, דערפאַר האַלט ער אויך, אַז מען דאַרף שטיצען נור די מעדכען־שולע, ווי פריילין יפה בעט...

דערנאָך נעהט ה. בעלקינד איבער צו זיין פּראָיעקט וועגען איין נאַציאָנאַלע ערד־אַרבייטער שולע. וועגען דעם פּראָיעקט האט ער שוין פיעל גערעדט נאָך אויפ׳ן קאָנגרעס אין באַזעל און דערנאָך אין פיעל שטעדט אין רוסלאַנד און מערב אייראָפּא. ער האָפט, אז געלד אויס־צופיהרען זיין פּלאַן וועט ער קריגען, פון קאָמיטעט פערלאַנגט ער נור איין מאָראַלישע אונטערשטיצונג...

וועגען דער ערציהונג אין ארץ ישראל רעדען נאָך פיעל רעדנער. ה. סמיליאנסקי, למשל, געפינט, אז דער אָדעסער קאָמיטעט קען אויף זיך ניט נעהמען די גאַנצע הוצאות פון דער יפו׳ר מעדכען שולע, דען דאַן וועט בלייבען זעהר ווייניג פאַר די שולען אין די קאָלאָניעס. אויב די שילערינען וועלען קענען איינהיטען דעם יודישען גייסט אין די הייזער ביי זייערע מאַנען די פראַנצויזען ככיכול, איז נאָך אַ שאלה. אָבער אין די קאָלאָניעס מוז מען דאָך געוויס האָבען שולען, דאָרט האָבען זיי דאָך געוויס דעם גרעסטען ווערטה...

נאָך איין פראַגע ווערט ערוועקט.

ה. אוסישקין איז מוריע אין נאָמען פון קליינעם קאָנגרעס, אַז דער אקציאָנס־קאָמיטעט גיט 2000 פראַנק, נאר אונטער דעם תנאי, אז מען זאל ביי אַליאַנס קיין שטיצע ניט נעהמען מעהר... דער פאָר־שלאַג געפעלט אַלעמען, נאָר עס ווערט איין פראַגע וועגען אַנדערע חברות. עס ווערען אַריינגעטראָגען ווייטער גאַנצע בערג מיט פאָר־שלענע און פּראָיעקטען, אָבער דעם פּרעזידענט געלינגט עס ווייטער צוזאַמען צוברייננען אַלע אין איינעם, און עס ווערען גיך אָנגענומען פאָלגענדע רעזאָלוציאָנען:

א) דער קאָמיטעט מוז זיך בעמיהען צו בעשאַפען איין ספּע־ציעלע אינסטיטוציע, וועלכע זאל זיך פערנעהמען מיט די ערציהונגס־פראַגען אין ארץ ישראל...

ב) דער ס״ר, ווי איינציטהיילען די סומען צווישען די שטאָדט־ און קאָלאָניאַלשולען ווערט איבערגעגעבען דעם קאָמיטעט.

ג) דער קאָמיטעט האט דאס רעכט צו בעקומען שטיצע פאַר די שולען אין ארץ ישראל פון אַנדערע חברות אויך, נאר ניט פון פּאַ־ריזער אַליאַנס; אָננעהמענדיג שטיצע פון אַנדערע, מוז דער קאָמיטעט זיין זיכער, אז די אַלע חברות וועלען זיך ניט אַריינמישען אין דאָס אינערע לעבען פון די שולען, נאר דער אקציאָנס־קאָמיטעט האט דאס רעכט צו זאָגען זיין דעה ביי די ערציהונגס־פראַגען אין ארץ ישראל!

ד) עס ווערט פאָרגעשלאָגען דעם קאָמיטעט צו שאַפען איין פאָנד פון ספּעציעלע נרבות אויף דעם נאָמען פון פערשטאָרבענעם ד״ר פינסקער. 50% פון דעם פאָנד זאלען געהן צו שטיצען די איצטיגע שולען אין ארץ ישראל, און די איבריגע 50% זאָלען זיך קלויבען, ביז מען וועט קענען עפנען אין ארץ ישראל איין ה א כ ש ו ל ע.

ה) די אספה, אויסהערענדיג דעם ה. בעלקינד און אויסשפּרע־כענדיג איהר סימפּאַטיע צו זיין פּלאַן צו גרינדען איין נאַציאָנאַל ערד־אַרבייט שולע אין א״י ישראל, שלאָגט פאַר דעם קאָמיטעט גרינד־דליך אויסצופאָרשען דעם פּראָיעקט פון ה׳ בעלקינד, און אויב ער וועט נור עס געפינען פאַר נויטיג און צייטמע־יג אונטערשטיצען איהם מיט זיין מאָראַלישער מאַכט...

עס זענען געבליבען נאָך צוויי פראַגען, די פראַגע וועגען די אַרבייטער און דעם אַרבייטערפאָנד, און די פראַגע וועגען ועד הפועל אין יפו.

די ביידע פ־אַגען האָבען אַרויסגערופען לאַנגע ויכוחים, אָבער עס האָבען זיך געפיהלט נור צוויי טענדענצען, אַלע האָבען געוואָלט מען זאל אַראָבנעהמען די אפּוטרופּסות פון די אַרבייטער ווי פון די קאָלאָניסטען, נאר איינינע האָבען געפאָדערט, אַז דאס זאָל געשעהן באַלד, גלייך אהן הקדמות, און די אַנדערע האָבען געפאָדערט, אז בייטען דעם סדר פון דער הנהגה זאל מען ביסליכווייז, ניט מיט איין מאל.

פיעל איז דא איבערגעחזר׳ט געוואָרען פון די פריהערדיגע רע־דען, די רעזאָלוציאָנען זענען שוין דעם לעזער אויך בעקאַנט, און דערום וועל איך איבערגעהן צו דער לעצטער פראַגע — וועגען ועד־הפועל.

דער ועד הפועל אין יפו.

בעשטימענד, אז דער הויפּטפּונקט, ווי עס זאלען ענטשירען ווערען אַלע פראַגען וועגען דער קאָלאָניזאַציאָן אין ארץ ישראל, מוז זיך געפינען אויפ׳ן אָרט אין ארץ ישראל, מוז זיך דער אָדעסער קאָ־מיטעט בעמיהען ווי גיכער צו אָרגאַניזירען אין יפו איין ועד הפועל,

וועלכער זאל בעשטעהן פון די פֿאָרשטעהער פון די קאָלאָניסטען, ארבייטער, שטאָדט־לייט, און ווען מעגליך, אויך פון איין פֿאָרשטעהער פון יק״א, אונטער דער הויפּט־פֿיהרונג פון די פֿאָרשטעהער פֿון אָדעסער קאָמיטעט. דער ועד הפועל בעקלערט אַלע פֿראַגען אויפֿ׳ן אָרט, נאָר אונטער דער השגחה פון אָדעסער קאָמיטעט.

אדעסא, בן־ציון מאסינזאָהן.

יודישע שטעדט און שטעדטליך.

״און די פֿיערטע מכה פֿון מצרים — זאָגט דאָס דייטש־חומש — איז געוועזען ערוב״. און דאָס דייטש־חומש פֿערטייטשט: ערוב איז אַ פֿערמישונג פֿון אַלערליי קליינע און גרעסערע חיות און פֿון שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, הֵן פֿון איבער דער ערד, הן פֿון אונטער דער ערד און אפילו פֿון יַמִים וּמִדְבָּרִיּוֹת... אַלע זענען געקומען קיין מצרים, און עס איז געגאַנגען אַ טחויר מיט אַ מויל־וואָרף, און אַ פוקס מיט אַ קיניגיל און אַ שטעכעדיג־חזיר׳ל מיט אַ גליטשיגער פֿראָש וכדומה אַלערליי פֿרעסער, בייסער און ציפּער און האָבען זיך צולאָזט אין גאַנץ מצרים. און אַז אַ מצרי האָט זיך אָבגעשטעלט אין גאַס און געוואָלט עפּיס נעהמען אין מויל אַריין, אָדער אַ מצרי׳טע האָט געוואָלט עפּיס פֿערבייסען די נשמה צו דערהאַפּען, אָדער עס איז דורכגעגאַנגען אַ בעלפֿער מיט ״פּאַדוואַרימים״ פֿאַר דעם מצרי׳ס מיט דער מצרי׳טעס קינדער אין חדר אַריין, איז אונטערגעשפּרונגען אַ היה׳לע און האָט אויסגעריסען דאָס עסענוואַרג פֿון די הענד, אפילו דעם ביסען פֿון מויל... אַנדערע קלענערע חיה׳ליך האָבען זיך געהאַלטען אין די לעכער און אין די שפּאַלטען פֿון די שטיבער, און אַז זיי האָבען דערפֿיהלט אַ ריח פֿון מאכלים, זענען זיי אַרויס פֿון זייערע בעהעלטענישען און נעהאַפּט פֿון די טישען, פֿון די שיסלען און פֿון די טעפּ... און גאָר קליינע חיה׳ליך האָבען זיך אַרונטערגעהאַפּט די מצריים אונטער די מלבושים און אָבגעביסען פֿון זיי די הויט... און עס האָט געהונגערט דער מצרי מיט דער מצרי׳טע אין שטוב און אין גאַס און די קליינע קינדער אין די חדרים, און די חיות מיט די חיה׳ליך זענען אַליך פֿעטער און דיקער געוואָרען... און פֿון אַ ווערמיל איז אַרויסגעוואַקסען אַ פֿוקס, פון אַ היישעריק אַ לייב...

דער רבינו בחיי שרייבט: אַז דער נס פֿון ערוב איז געוועזען עַל פִּי דֶרֶךְ הַטֶבַע, אַז עס איז געקומען די צייט אויסצולייזען ישראל, האָט דער רבונו של עולם געשיקט אַ הונגער אויף די חיות אין די לעכער, אין די היילען, אין די וואַסערן און אין די געמויזעכצער. און דער הונגער האָט זיי געטריבען פֿון זייערע ערטער צום ישוב צו, און די נייע מחנות האָבען געטריבען די אַלטע מחנות, פֿון דערפֿער אין שטעדטליך, פֿון שטעדטליך אין שטעדט, פֿון שטעדט אין גרעסערע שטעדט אריין ביז צו פּרעה׳ס פּאַלאַץ...

. . . .

דאָס אַליך איז אַמאָל געוועזען!

היינט איז אפשר אויך שוין צייט אויסצולייזען ישראל, נאָר די מכות פֿאַלען נישט אויף מצריים...

און אַ הונגער איז, און טרייבט די חיות, די חיה׳ליך פֿון דערפֿער אין שטעדטליך, פֿון שטעדטליך אין שטעדט, פֿון שטעדט אין גרעסערע ביז אין גאָר גרויסע שטעדט אַריין, און זיי זענען הונגעריג און האַפּען פֿון די הענד און פֿון די מיילער, און נישט דער מצרי הונגערט, נאָר די ״כנסת ישראל״, היינט האָט זי ערוב...

און דער היינטיגער ערוב פֿון כנסת ישראל איז ערגער פֿאַר יענעם ערוב פֿון די מצריים... יענע חיה׳ליך האָבען נור געהאַפּט עסענוואַרג און נישט קיין מלבושים, ווייל די חיה׳ליך זענען געגאַנגען נאַקיט, און די היינטיגע חיות און חיה׳ליך טראָגען ראַצעמאַרינע קאַפּטאַנעס מיט סטראָקעס, זילבער־האָהריגע שטריימליך און זיידענע זאָקען... און די נקבות פֿון די חיה׳ליך טראָגען סאַמיטענע און זיידענע מלבושים מיט טהייערע בראַבאַנטער־שפּיצען, און היטען פֿון יענער זייט גרעניץ מיט פֿעדערן פֿון פֿייגעל פון יענער זייט ים, און זילבערנע און גאָלדענע פּאַנטעפֿאַליך, אַ חוץ אַזוי תכשיטין... און די חיה׳ליך ווערען אויך פֿעט און דיק און וואַקסען אין דער לענג און אין דער ברייט, און מעהרען זיך ווי פֿיש אין וואַסער, און ווי די פֿרעש אין מצרים און ציהען אונז אָב די העמדער פֿון די לייבער און דערנאָך ערשט רייסען זיי דעם ביסען פֿון מויל...

. . . .

און די חוצפה פֿון די חיה׳ליך וואַקסט פֿון טאָג צו טאָג, און דער אַפּעטיט זייערער פֿון שעה צו שעה.

און אַז איין אַלמנה פֿון ערגיץ איין עפּוש לעבט אין דחקות פֿון אַ ציעג, הערט זי דעם גבאי׳ס איין עצה, פֿערקויפֿט די ציעג, קויפֿט זיך אַ צעטיל אויף דער לאָטעריע און די רעשט גיט זי אַוועק דעם חיה׳לע פֿאַר אַ צוזאָג—אַ זכה בגורל... געווינען, פֿערשטעהט זיך, געווינט ערגיץ איין אַנגענעסענער עושר, און זי מיט די קינדער שטרעקען אויס די צונג פֿאַר אַ טראָפּען מילך...

און אַז איין אָרימער בעל־הבית לעבט צעהן יאָהר מיט אַ ווייב און האָט, נישט פֿאַר אייך געדאַכט, קיין קינדער נישט. און ער זאָגט: ״אָהַבְתִּי אֶת אִשְׁתִּי״ און וויל מיך מיט איהר נישט גט׳ען, גיט איהם עמי׳ן איין עצה טובה, און ער נעמט דאָס הייזיל און פֿערשרייבט אויפֿ׳ן הייליגען רבי׳נ׳ס נאָמען פֿאַר אַ בן זכר... קיין בן זכר, פֿערשטעהט זיך, בעקומט ער נישט, נאָר דער הייליגער רבי פֿערמאַכט איין אויג, דערנאָך דאָס צווייטע, און זיין יורש טרייבט דעם אָרימען בעל־הבית פֿון דירה אַרויס און ער וואַלגערט זיך אַרום מיט דער עקרה אין גאַס...

און ווער עס טרענקט האַפּט זיך אָן ביי אַ שטרוי... און אַז אַ קלוג און קאַרג געוואָרענער פּריץ נעמט צו ביי׳ם יוד די פּאַכט און גיט זי אַוועק זיין איינענער טאָכטער פֿאַר נָדָן, פֿאָהרט דער יוד מיט ווייב און קינד און צובראָכענע זיבען זאַכען אין שטאָדט אַריין... און איידער ער דינגט נאָך אַ דירה, די פֿוהר מיט די זאַכען שטעהט נאָך אין מיטען מאַרק, דאָס ווייב מיט די קינדער דרעהען זיך אַרום דער פֿוהר אָדער זיצען און קרעכצען – זוכט ער שוין פּרנסה, לויפֿט ער אַריין צום הייליגען רבי׳ן, וואָס האָט זיך צו זיין מזל, נאָך אויף אַ טאָג פֿערהאַלטען אין שטאָדט, און קויפֿט פֿאַר׳ן לעצטען גראָשען אַ בְּרָכָה... די ברכה, פֿערשטעהט זיך, ווערט נישט מקוים, דער דאָרפֿס־יוד האָט זיך נישט צו וואָס צו נעהמען, פֿון געזונטען ווייב איז אין ״עפּוש״ געוואָרען אַ ״לא עליכם״, אַ ״לא־יצלח״, די קינדערליך פֿאַלען אויך גאַנץ אָפּט אַוועק... אָבער אַ גלאָז מילך פֿאַר אַ קראַנקען, אַ רעצעפּט צו ח״י גדולים פֿאַר איין אַנדער חיה׳לע איז שוין נישט דאָ!

און אַז אַ יונגער מאַן פֿון „עפּויש״, צי נישט פֿון ״עפּוש״, האָט זוכה געוועזען אָראָבצונעהן פֿון קעסט מיט ווייב און קינדער און דעם נדן האָט דער שווער צוגענומען, צי אַ שתוף, צי דער פּריץ, צי ער איז אַזוי געגאַנגען לאבוד, און דאָ רופֿט מען: יעמוד! — זיי מוחל שטעל זיך צום ״פּריזיוו״, און אַצונד דיענען קען ער נישט, טאָר ער נישט, וואו

וועט זיך דאָס קליינוואָרג אַהין טהון? בעוואָרענט ער זיך טאָפּיל: קויפט ער ביים רופא זיך אַ פּעהלער און ביים חיה׳לע פֿאַר׳ן לעצטען רובעל אַ גרויסען לאָז... און ציהען ציהט דער שלימזל ארויס אַ קליינעם לאָז און דער פּעהלער האָט דערווייל אויך נישט געהאָלפען — ער געהט און, ווייב־און־קינר געהען אויס פאַר הונגער...

. . . .

און פון ערגיץ איין „עפּוש" ווערט אַ חיה׳לע געטריבען און געטריבען ביז עס קומט קיין ווארשוי, און שטעלט זיך אָב אין דער און אין דער גאַס. און ימים נוראים איז עס, דאָס הייסט: פאַר׳ן „פּריזיוו", און דאָס חיה׳לע בענוצט זיך מיט דער צייט און שרייבט נח מ׳ט זיבען גרייזען אַ מודעה, און צו־וואַרפט זי אין אַלע „יודישע" גאַסען און הייף, באשר בכן ער איז אַ ספּעציאַליסט צו „פריזיוועז", הויכע נומערן האָט ער... אויך, אַז מען דאַרף, פֿערקלענערט ער די מאָס, און פערגרעסערט וואָס עס איז פאַר אַ „פּעהלער"... און פּריזיוו׳ניקעס קומען פון אַלע גאַסען, און גלויבט נישט דער „פריזיוו׳ניק אַליין" האָט ער, ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, אַ טאַטען, וואָס גלויבט, אַ מאַמען, וואָס גלויבט. און מוהמעס עטליכע וואָס גלויבען, און מען פֿערזעצט די קישען פון אונטער די קעפּ, די מלבושים פון לייב, און מען פֿערשוּלדינט זיך, אויף גאַטס בעראָט, גמילות חסדים, און מען איז זיך מְשַׁוֶה כְּמִנְיַן „פטור", און מען שאָקעלט אויס פאַר׳ן חיה׳לע די קעשענים ווי צו תשליך, אַז מען האָט נישט מעהר און מען גיט האַנד־געלד און אַ חרם־קוויטל אויף די רעשט...

און דערנאָך, אַז דער „פריזיוו׳ניק" געהט דיענען, האָט מען איהם קיין לייביל, קיין העמד נישט מיטצוגעבען...

. . . .

און, אַז עס מאַכען זיך שלעכטע צייטען אין „גְרַר", די פּרנסה פֿאַלט, און סמאַלע טרייבען אין וואַלר לאָזט מען נישט, קיישליך פֿלעכטען קען מען נישט, און דער פויער האָט נישט מיט וואָס אין שטאָדט אַריינצוקומען אין פֿאַר וואָס עפּים צו קויפֿען, און עס פֿוילט דאָס לעצטע ביסיל סחורה אין געוועלב, און דאָס ביסיל געבעקץ שימעלט ביים בעקער... און דער יוד פון גְרַר האָט בטחון און ריהרט זיך נישט פֿון גרר, און האָט אפילו אויף „הוצאות־הדרך" נישט, ער זאָל זיך קענען ריהרען פֿון גְרַר; קוקט ער מיט הוילע אויגען אויפ׳ן טעלעריל פֿון הימעל, און עס געהט די סדרה: „וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ" — ווערט קלייען־ברויט אַ מאכל, מיט קאַרטאָפּליס־שאָלעכטס צוגעביסען... און מען הונגערט, און מען קרענקט, און איין אונטערגאַנג פֿערשלעפּט זיך, און „גְרַר" הויבט אָן זוכען חטאים, תשובה־טהון, האַלב גרר לויפט אויף קבר אבות שרייען, די צווייטע העלפֿט רייסט איין די שוהל מיט קולות, און דערהערען דערהערט אַ „חיה׳לע" אין עפּוש, עטליכע מייל פֿון גְרַר, און עס קומט צופֿאָהרען...

און עס קומט צופֿאָהרען, און עס שטעלט זיך אָב אין פֿאַרשטעדטיל, אין ערשטען הייזיל באַלד. און דינגט דאָס הייזיל אָב ביים פויער, און רייניגט עס מ׳ט קרייטעכצער, און שלאָגט מזוזות אָן ביי די טהירען, און קמיעות פֿאַר די קוימען און לעגט הייליגע ספרים אויף די פֿענסטער און עפֿענט דערנאָך אַ קליין לופטציקיל אויף גרר און נעמט, און נעמט — ווי אַ בייז פֿערד נעמט ער... ער נעמט, און די מגפה נעמט!

. . . .

און דער גראָדזיסקער רבי פֿאָהרט נישט אַרויס, ער איז אַ מוּשָׁל בְּכִפָּה אופ׳ן אָרט, און וואָלט געהאַט אַ גן עדן אין גראָדזיסק, ווען נישט דער משולח פֿון לאָמזשער ישיבה, וואָס קומט פֿון צייט צו צייט צו פֿאָהרען, האַלט אַ דרשה און נעמט ביי אַ גראָדזיסקער יוד צו אַ דרייער, טאָקי דעם דרייער, וואָס דער רבונו של עולם האָט איבערגעענטפֿערט דעם גראָדזיסקער צדיק, טאָקי דעם דרייער, אויף וועלכען דער גראָדזיסקער צדיק רעכענט, און קען זיך פון איהם באין אופן נישט מְתְיַאֵש זיין...

און עס ווערט אַ מלחמה צווישען גראָדזיסקער צדיק און דעם משולח פון לאָמזשער ישיבה... צווישען דעם גראָדזיסקער צדיק׳ס „תורה און לאָמזשער משוהלח׳ס דרשות, וועגען דעם האַרטען דרייער, וועגען דעם גראָדזיסקער יוד׳ס האַרטען דרייער...

און עס האָט זיך גערדאַכט: דער גראָדזיסקער האָט מנצח געוועז חסידים האָבען זיך אַריינגעלעגט אין סאַמע מיט, און מען האָט געאַסרט דעם לאָמזשער משולה׳ס דרשות! און נישט פֿון הימעל האָט מען געאַסרט, נישט קיין בת־קול האָט אויסגערופֿען אַ גזרה, נאָר די „מעשענע קנעפּ", וואָס האָבען צו זאָגען און צו שאַפֿען!

דער כח פֿון דער לאָמזשער ישיבה איז אָבער גרויס, און נאָך גרעסער דעם משולח׳ס יצר־הרע צום גראָדזיסקער יודס דרייער, און אַ יוד אַ למדן האָט זיך איין עצה געגעבען, און איז אַראָבגעקומען קיין גראָדזיסק ווי אַלע מאָל, קיין דרשה זאָגען וועט ער נישט, אָבער תורה לערנען מעג ער? תורה פֿון חומש אַרויס!

און שבת פּרשת „איך זאָל אַזוי וויסען פֿון ביידע", האָט זיך דער משולח אַנידערגעזעצט ביים גרויסען לומדים־טיש אין גראָדזיסקער בית־המדרש. און אַרום טיש האָבען זיך געזעצט די גרויסע בעלי־בתים, און דער משולח און די גרויסע בעלי בתים האַלטען אָפֿענע חומש׳ים פֿאַר זיך. און אַרום דעם עולם מיט די אָפֿענע חוּמשים שטעהט אַ ראָד קלענערע בעלי־בתים, און אַרום די קלענערע נאָר קליינע בעלי־בתים, דערנאָך ערשט אַ ראָד פֿון בעלי־מלאכות און אַזוי יודען... און דער משולח הויבט אָן אַ פסוק און פֿערטייטשט ע״פ פְּשַׁט, און פֿרעגט אַ קשיא און פֿערענטפֿערט זי, און ווי פֿון אונטער דער ערד וואַקסען אַרויס אַנדערע צוויי קשיות, דערנאָך פיער, דערנאָך אַכט, און זיי פֿערוויקלען און פֿערקניפּען זיך, און פֿערבינדען זיך און עס ווערט אַ דרשה, אַ קינסטליכע דרשה ווי אַ שפּינוועבס אַרום תורה׳לע, און עס קנאַקט, און עס רוישט, און דער עולם טראַכט: עס איז זיסער ווי האָניג, און דער משולח טראַכט: דעם גראָדזיסקער יוד׳ס האַרטער דרייער איז מיין...

און עס האָט זיך געדאַכט, ער האָט מנצח געווען, נאָר נישט אַזוי געשווינד איז מען אַ חיה׳לע פֿון „ערוב" מנצח...

דאָס חיה׳לע זעצט זיך צום טיש, און קיינער קומט נישט צו געהן! עס טראָגען זיך די ריחות פון שבת׳דיגע טיש־בשמים. — וואו זענען די נעז? עס וועט אַריין אַ קוגעל — ווער וועט חאַפּען שְׁיָרַיִם? און ווער וועט שטעלען וויין? מיט וועמען וועט ער בענשען?

— וואָס איז געשעהען? פֿרעגט דער רבי זיין רוח־הקודש, דעם גבאי. און דער גבאי ענטפֿערט:

— דער משולח פֿון לאָמזשער ישיבה דרש׳ענט!

און דער רבי זאָגט:

— געה און זאָג, וואו מען דאַרף!

און דער גבאי ענטפֿערט: ער שטעהט נישט אויף דער בימה און זאָגט נישט אויסענווענינג, ביים טיש זיצט ער און לערנט, און זאָגט פֿון דער סדרא...

ווערט דער רבי גרין! די הענד ציטערן, די אויגען פֿלאַמען.

— נעה — זאָגט ער מיט אַ הייזעריג קול פאַר כעס — געה אין בית המדרש אַריין צום עולם און זאָג זיי מיט די דריי אותיות, אַז איך הייס נישט לערנען!

און דער גבאי איז געגאַנגען און האָט געזאָגט, און דער עולם האָט זיך דערמאָנט, אַז מען דאַרף, אַז מען מוז מורא האָבען פאַר אַ רביין, און דער משולח האָט אפשר קיין פּאַס נישט געהאַט, און אויפ־געהויבען האָט זיך דער משולח, צולאָפען זענען זיך די בעלי־בתים, דער גבאי האָט די חומשים פערמאַכט...

מנצח געווען האָט סוף כל סוף דער רבי, דער ד ר י י ע ר איז ז י י ן!

די ביהן.

די יודישע וועלט.

געזעצען און משפטים.

— די קיעווער גובערנסקע פּראַוולעניע האָט אַרויסגעגעבען איין ער־קלערונג וועגען דעם רעכט פון יודישע בעלי־מלאכות צו וואָהנען אין קיעוו:

1) לויט געזעץ מוזען יודישע בעלי־מלאכות, וועלכע וואָהנען אין קיעוו במשך פון 1 מאָנאַט איינפיהרען ביי זיך אַ ווארשטאַט און האַלטען אַרבייטער *(подмастерья)*. די האַנדווערק־אַרבייטער האָבען נישט קיין רעכט צו פערנעה־מען זיך זעלבסטשטענדיג מיט אַ מלאכה.

2) יונגע־לייט יודען, וועלכע האָבען בעקומען צייגניסען פון קיעווער בעלי־מלאכות, אַז זיי זענען פעהיג צו זיין מייסטערס אָדער געהילפען, האָבען דאָס רעכט צו וואָהנען אין קיעוו. די צייגניסען מוזען זיין בעשייניגט פון דער פּאָליציי, אַז דער מענש, וועלכער האָט בעקומען די צייגנים האָט זיך באֶמת געלערנט אַ געוויסע צייט ביי דעם מייסטער; אויסער דעם מוזען ווערען צוגע־שטעלט די קאָנטראַקטען, וועלכע די בעלי־מלאכות האָבען געמאַכט מיט די מייסטערס אַלס זיי זענען אָנגעקומען אויף דער לעהרע.

3) יודען, צעהאָווע בעלי־מלאכות, וועלכע קומען קיין קיעוו אָהן רע־מעסלעניע סווידיעטעלסטוועס פון די אופראַוועס, האָבען נישט דאָס רעכט צו וואָהנען אין קיעוו.

4) יודען, וועלכע פערנעהמען זיך מיט שחט'ען פיעה, יודען — ברוקי־רער, שטיינערהעקער, צעשלער און טאָקער *(штукатуры)*, האָבען נישט קיין רעכט צו וואָהנען אויסער דער טשערטאַ אַלס בעלי־מלאכות.

אַלע אַזעלכע בעלי־מלאכות דאַרפען במשך פון 2 וואָכען אַרויסגעשיקט ווערען פון קיעוו.

אויף גרונד פון דער ערקלערונג ווערען אַרויסגעשיקט אויס קיעוו בערך 500 יודישע פאַמיליעס.

— ווי מיר האָבען שוין מודיע געווען, האָט די אונגאַרישע רעגירונג איינגעטראָגען אין פּאַרלאַמענט צוויי געזעץ־פּראָיעקטען וועגען „וואָהנרעכט פון אויסלענדער" און וועגען „פאַגראַניצנע סטראַזש", וואָס זייער צוועק איז צו פער־צוימען די רומענישע, גאַליצישע און רוסישע יודען דעם וועג קיין אונגאַרן. לויט די פּראָיעקטען איז אויסער וואָס יעדער אויסלענדער מוז צושטעלען אַ בע־וויז, אַז ער איז אומשטאַנד זיך אַליין צו ערנעהרען, וועט ער נאָך מחויב זיין צו ברענגען אַ צייגניס וועגען זיין פּערזאָן און פון וואָס פאַר אַ מלוכה ער איז אונטערטהאַנער. עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אַז די רומענישע יודען וועלען נישט קאָנען ברענגען אַזאַ מין צייגניס, ווייל אין רומעניען ווערען זיי נישט גע־רעכענט פאַר דאָרטיגע אונטערטהאַנער, נאָר פאַר אויסלענדער. גאַליציאַנער יודען, וועלכע קומען קיין אונגאַרן פאַר אָרימקייט וועלען נישט קענען צושטעלען איין בעוויז, אַז זיי האָבען פרנסה און אויף אַזאַ אופן וועט אונגאַרן — שטיל און שען — פטור ווערען פון די יודישע עמיגראַנטען.

נאָך איין זאַך ענטהאַלט דער פּראָיעקט, נאָך וועלכען ער וועט אויך זיין גילטיג אויף לעבר: יודען, וועלכע האָבען זיך בעזעצט אין אונגאַרן פון לאַנג זאָלען אויך מחויב זיין צו ברענגען די דערמאַהנטע צייגניסע אָדער אַרויספאָה־רען פון לאַנד.

*

בילדונג.

— די „ווזנאַע אבאָזורעניע" איז מודיע, אַז די אָדעסער לעהראַדמיניסט־ראַציאָן האָט בעשלאָסען צו מאַכען גרויסע ענדערונגען אין די חדרים. ביז איצט לערנען די מלמדים אין די הדרים די רוסישע שפּראַך און חשבון, וועלכעס זיי טאָרען נישט לויט געזעץ. די לעהראַדמיניסטראַציאָן האָט ברעה מתיר צו זיין צו לערנען רוסיש און רעכנען אין די חדרים נור מיט דעם בעדינג, אַז עס זאָלען זיין דערצו בעזונדערע לעהרער, וועלכע האָבען וועניגסטענס דעם טיטעל פון עלעמענטאַרלעהרער. יודישע פרעדמעטען וועט אויך נישט מעגען לערנען אַבי־וועך, נור אַזעלכע, וועלכע האָבען בעלעגט עקזאַמען פאַר דער אָדעסער עקזאַ־מענאַציאָנס־קאָמיסיאָן ביי דעם קוראַטאָר פון אָדעסער לעהר־ראַיאָן.

— דעם $^{19}/_{2}$ וועט זיין אין קאָנפערענץ־זאַל פון דער פּעטערבורגער קונסט־אַקאַדעמיע אַ גרויסאַרטיגער אַוועגד לכבוד פון זעליגען מ. מ. אַנטאָקאָלס־קי. מען וועט פאָרלייענען איניגע רעפעראַטען וועגען פערשטאָרבענעם קינסט־לער פון וו. סטאַסאָוו, גראַף י. טאָלסטאָי און אַנדערע. אויסער דעם וועט מען מיט הילף פון אַ מאַגישע לאַמטערנע פאָרשטעלען אַלע וויכטיגסטע אַרבייטען פון אַנ־טאָקאָלסקי, דאַרונטער אויך די לעצטע אַרבייט „די אינקוויזיציע", וועלכע איז כמעט אונבעקאַנט דעם עולם. די הכנסה פון דעם אַוועגד וועט געהן אויף בויען אַ מאָנומענט אויף אַנטאָקאָלסקי'ס קבר.

— אויף דער גענעראַל־פערזאַמלונג פון דער חברה פון לאַדזער לעהרער איז בעשלאָסען געוואָרען אָנצונעהמען דעם פּאָרשלאַג פון די מיטגליעדער אַ ב און כ ה נ ש ט א ם, וועלכע ווילען פאַהרען אויף אייגענע הוצאות צום לעהרער־סיעזד אין מאָסקווא. דער צוועק פון זייער פאַהרען איז צו סטאַרען זיך, אַז לעה־רער־חברות זאָלען האָבען דאָס רעכט צו גרינדען שולען, עפענען בוכהאַנדלונגען און אַז יודישע לעהרער זאָלען בעקומען דאָס רעכט צו וואָהנען אומעטום אין רוסלאַנד. און אויך אַז מען זאָל פערגרינגערען זייערע קינדער איינצוטרעטען אין די שולען.

— די וויניצער קהלה האָט בעקומען איין ערלויבניש צו נעהמען 25,000 ר' פון די קאַראָבקא־רעסטען אויף אויסבויען איין יודישע קאַזיאָנע שולע.

די קהלה האַלט שוין ביי קויפען אַ פּלאַץ אויף דער שולע.

— די חברה צו שטיצען יודען בעלי־מלאכות אין חאַרקאָוו האָט בע־קומען איין ערלויבניש פון גובערנאַטאָר צו עפענען איין טהע־הויז פאַר איהרע מיטגליעדער. דאָס טהע־הויז וועט זיין נעבען דער ביבליאָטהעק און דאָרט וועט־לען זיך די מיטגליעדער קענען צונויפקומען, כדי צו שמועסען וועגען זייערע ענינים. דער פּרייז אויף טהע און פערבייסעכץ וועט זיין זעהר אַ ביליגער.

— אין ו ו א ר ש א האָט מען אין „זומער־טהעאַטער" אייניגע מאָל גע־שפּיעלט „דאָס נייע געטאָ" פון דר. הערצל.

— אין אָדעס האָט מען געשפּיעלט דאָס ערשטע מאָל „דר. קאָהן" פון מאַקס נאָרדוי, וועלכעס האָט געהאַט אַ גרויסען ערפאָלג.

אין „נייעם טהעאַטער" אין אָדעס שפּיעלט אַ יודישע טרופּע אונטער פערוואַלטונג פון שבתי. בעזונדערס זענען בעליעבט פון פּובליקום די אָפּערעטען „שולמית", „בר־כוכבא", „אייראָפּעער אין אַמעריקא".

— אין ל ו ב ל י ן האָט זיך געעפענט אַ האַנדעלשולע, אין וועלכער עס וועלען ווערען צוגענומען 33 פּראָצענט יודען. לעת־עתה איז געעפענט געוואָרען נור די פּאָרבערייטונגס־קלאַסע און די ערשטע קלאַסע.

— די האַמבורגער תלמוד־תורה האָט בעקומען איין ערלויבניש אַרויס־צוגעבען איהרע שילער צייגניסען, וועלכע געבען זיי דאָס רעכט צו דיענען אין מיליטער נישט מעהר ווי 1 יאָהר, אַלס פרייוויליגער.

*

יודישע קהלות.

— די וויבאָרען פון דעם וויענער געמיינדע־פאָרשטאַנד האָבען זיך גע־ענדיגט. עס האָט ווייעדער מנצח געווען די אַלטע פּאַרטיי פון די אַסימילאַטאָרען. די ציוניסטישע קאַנדידאַטען האָבען בעקומען 1400 שטימען געגען 3300.

— דר. ב ע ר נ ש ט י י ן ק א ה א ן איז געוועהלט געוואָרען אַלס ראַבינער אין ח אַ ר ק אָ ו ו.

*

פערשידענעס.

— פון ק א פּ ש ט א ד ט איז מען מודיע דעם „בערלינער טאַג", אַז 500 עמיגראַנטען, וועלכע זענען אַהין געקומען לאַזט די אַדמיניסטראַציאָן נישט פאָה־רען ווייטער קיין טראַנסוואַל.

— די טערקישע צייטונג „מ א ל י ו מ א ט" שרייבט, אַז די אָפיציעלע נאַכ־ריכטען וועגען דער חאָלערא אין ארץ־ישראל האָבען זעהר בעאונרוהיגט דעם סולטאַן. ער האָט געגעבען אַ בעפעהל צו שיקען אַהין וואָיענע דאָקטוירים און פעלדשערס. לויט די טעלעגראַמען, וועלכע קומען צום סאַניטאַר־קאָמיטעט שטאַר־בען כמעט אַלע קראַנקע אויף חאָלערא אין גאַזאַ (עזה), יפו, לוד, חברון, טבריה און אַנדערע ערטער (ספ"ב וויעד').

— די יודישע סאָלדאַטען און אָפיצערען אין לאָנדאָן זענען זיך נוהג צו האַלטען יעדעס יאָהר אַ גאָטעסדיענסט אים חנוכה אין דער לאָנדאָנער צענט־ראַל־שול. דאָס יאָהר וועט די תפלה זיין דעם $^{25}/_{12}$ און עס וועט קומען צו דער תפלה דער פעלדמאַרשאַל ל אָ ר ד ר א ב ע ר ט ס.

— איין אַמעריקאַנער בלאַט New Jork and American Journal שרייבט וועגען „דער צוקונפט פון די אַמעריקאַנער יודען".

די נאָטע פון שטאַטססעקרעטער היי האָט מעורר געווען אונזערע סאָ־ציאַלאָגען זיי זאָלען נאָכפאָרשען די לאַגע פון אונזערע יודען.

צווישען דער פערשיעדענאַרטיגע בעפעלקערונג פון דער רעפּובליק איז גישטאָ נאָך אַ פאָלק, וועלכעס זאָל זיין אַזוי געניינט אויסצומישען זיך מיט דער אַרומיגער דעמאָקראַטיע ווי די יודען. די יודען פיהלען זיך דאָ גליקליך און

יעדער וועך עס וויל פערשטעהען דעם נצחון פון לאנד מוז צופריעדען זיין מיט זיי. זיי זענען א ניכטערן, ארבייטזאם און אינטעלעגענט פאלק. מיר זעהען נישט קיין שום „פראגע" אין דעם וואס די יודען האבען זיך אויפגעקליעבען צוזאמען אין איין צענטר ווי ניו־יארק. זייער ארימקייט בינדט זיי צו איין פונקט און זיי קענען זיך נישט זוכען בעסערע ערטער. אבער איינמאל זעהן מיר נישט אין דעם קיין גרויסען שאדען און צווייטענס געוועהנענדיג זיך צום אמעריקאנישען לעבען צושפרייטען זיי זיך ביסליכווייז איבערן לאנד זוכענדיג בעסערע פרנסות.

— די קינדער, וועלכע ווערען ערצויגען אין די אמעריקאנישע שולען זענען נאך וועניגער צוגעבונדען צו די גרויסע צענטרען. זיי פאהרען זעהר לייכט אוועק אין אנדערע שטעדט און געפינען דארט זייער פרנסה. דער צווייטער דור פון די עמיגראנטען זענען דורך און דורך אמעריקאנער גלייך זיי וואלטען גע־לעבט אין אמעריקא פון הונדערטער יאהר.

דער רייכער קרוב.

(סקיצע)

ווען דער מאן איז געשטארבען, האט ל א ה געמיינט, אז די וועלט איהרע געהט אונטער. אמת, ע ר, א ליכטיגען גן־עדן זאל ער האבען, איז ניט געווען קיין גרויסער פערדינער, צייטענווייז האט ער צונעקרענקט, — דאך איז ער געווען א טאטע צו זיינע קינדער...

נאר אז עס איז אריבער די ערשטע וואך, האט ל א ה גענו־מען קלערען, ווי זאל זי דא מאכען. איה־ע קינדער זאלען חלילה ניט ליידען קיין הונגער,

דער וואס אין הימעל איז אפילו אבי־יתומים, נאר קיין ברויט פון הימעלווארפט ער ניט. מען דארף הארעווען.

תחלת איז איהר אריינגעפאלען א געדאנק צו געהן צום רייכען פעטער, ניט חלילה בעטען ביי איהם א נדבה, (זאל איהר גאט אב־היטען פון דעם) נאר גלאט אזוי פ־עגען איין עצה... וואס איז?

נאר באלד האט זי זיך דערמאנט, אז ע ר, עליו השלום, פלעגט שטענדיג צו איהר זאגען: „מיין ווייב, בעסער מיט'ן נאז די ערד אקערען איידער אנצוקומען צו א קרוב..."

און פאר זיין לעבען, אין די ערגסטע צייטען, האט ע ר קיין מאל ניט געלאזען געהען צום פעטער.

דעריבער האט לאה ביי זיך בעשלאסען, ווי ווייט איהרע כוחות וועלען טראגען, זיך דורכצושלאגען אליין, אליץ אליין.

אין גאנצען זענען זיי פיער מענשען: זי, איהר עלטערע טענש טער ג א ל ד ע און צוויי יונגליך, וועלכע געהען אין חדר. ניט־שוין־זשע וועט זיי גאט פערלאזען?

און ל א ה האט טאקי געזעהען, ווי גאט טהוט מיט איהר נסים.

עס האט זיך איהר געמאכט צו דינגען א דירה: א שטוב מיט א קיך מיט איין אלקאווע, פאר פונפצעהן רובעל א חורש. און גלייך האט זיך געמאכט צו קריגען אויף איין שטוב צוויי קווארטי־ראנטען, ארענטליכע מענשען, וואס צאהלען איהר ניין רובעל א חודש; חוץ דעם קאכט זי פאר זיי מיטאגען, פערדינט זי אויך עפיס.

איז איין נס אוועק.

ווייטער איז אזוי. ווי ע ר האט נאך געלעבט, האבען זיי גע־קויפט פאר ג א ל ד ע'ן אויף אויסצאהלען א נעהמאשין. (זי האט זיך נעלערענט פאר א נייטערקע). נאר קיין ארבייט האט זיך ניט געמאכט. עס פלעגען אוועקנעהען וואכען אהן א שטאך ארבייט.

היינט אבער, א דאנק גאט, פעהלט קיין ארבייט ניט. זעהט מען דאך, אז זי איז ביי גאט קיין פערפאלענע...

און אזוי לעבט זיך ל א ה שוין דאס דריטע יאהר, ניט צו פערזינדיגען, ניט ערגער ווי אלע. די קינדער זענען בעקליידט, אין שטוב איז ריין און ציכטי'ג, און גאלדע האט שוין אויפ'ן ביכיל פון שפארקאסע אנ'ערך פון זיבעציג רובעל...

אפט ווען ל א ה קען ניט איינשלאפען, ליגט זי און טראכט וועגען איהר ג א ל ד ע ן.

זי האפט מיט גאט'ס הילף צו טהון מיט איהר א גוטען שידוך.

גאלדע איז א שען מיידיל — דאס איז, ווי די וועלט זאגט, א האלבער נדן.

און ווייטער איז זי ערשט אלט אכטצעהן יאהר, און ביז זי וועט דארפען א שידוך טהון, וועט זי אויפקלייבען עטליכע הונדערט רובעל.

און דער פעטער...

אמת, ער איז א קארגער און לאזט זיך ניט צו צו די ארעמע קרובים; נאר ביי חתונה מאכען איהר גאלדען, וועט ער אראבנעהמען די האנר פון הארצען.

ל א ה קומט זעלטען ווען צו איהר פעטער, אומשטיינס געזאגט וואס פאר א געשעפטען האט זי מיט איהם?

און גלאט אזוי האט ל א ה פיינר צו קריכען אין די אויגען.

דער פעטער איז ביי איהר ווי א מין ציהרונג, וואס מען בע־נוצט עס איין מאל אין א יובל; נאר עס איז דאך עפיס פרעהליכער אז מען האט עס...

ווען זי געהט אמאל פארביי דעם פעטער'ס הויז, וואס איז אין דער גאלדענער גאס, שטעלט זי זיך אב און קלייבט נחת קוקענדיג אויף דאס שענע און הויכע הויז. עפיס ווערט זי ביי זיך שטאלצער און מוטהיגער.

ווען ל א ה מאכט ערגיץ א נייע בעקאנטשאפט ניט זי גלייך א פרעג:

— איהר מוזט אוראי וויסען פון אברהם סקופניצקי?

— וואס האט דאס הויז אויף דער גאלדענער גאס?

— יא, יא.

— נו, איז וואס?

— ער איז מיר א פעטער. מיין מאמעס א ברודער. ביי א שידוך טראכט ל א ה, איז אויך קיין חסרון ניט, אז זי וועט א זאג טהון, דאס זי איז סקופניצקי'ס א פלעמעניצע, ניט אבי ווער...

און אזוי האט ל א ה שטענדיג געטראכט, אז זי האט ניט ביי זיך צו זיין געפאלען.

זי איז ארעם, דאך מוטשעט זי זיך דורך און דארף חלילה צו לייטען ניט אנקומען. אפילו ביי איהר פעטער האט זי קיינמאל קיין הילף ניט געבעטען.

אזוי איז געווען פאר'ן מאן'ס לעבען, און אזוי איז איצט אויך...

איינמאל אין א ווינטער טאג איז ל א ה אריין אין שטוב זעהר פ־עהליך. איהר טאכטער, וואס איז געזעסען ביים מאשין און גע־נעהט האט דאס גלייך בעמערקט.

— וואלסטו זעהען גאָלדינקע, וואס איך האב יעצט געהאַט אויפ'ן גאַס...

— וואַס איז עס?

— איך געה אזוי אין גאַס, געה איך פֿערטראַכט. אין מיטען הער איך, עמיצער רופֿט מיך ביי'ם נאָמען; איך קער זיך אום — טרעף וועמען איך האָב געזעהען?!

— פֿון וואַנען זאָל איך וויסען? מאַלע וועמען.

— די מוהמען! — האָט לאה צופֿרידען אויסגערופֿען — זי איז געגאַנגען מיט ליזען. די מוהמע איז געגאַנגען אין א פֿוטער האָט עס פֿערנומען אנ'אויג; און ליזע איז געגאַנגען אנגעטהון — הלוואי ליעבער גאָט זאָל איך דאַס זעהען אויף דיר, מיין טאָכטער, אין פֿינף יאָהר ארום, האָטש א העלפֿט.

— איז וואָס האָב איך דיר געוואלט דערצעהלען? — האָט לאה ווייטער גערעדט — יאָ, שטעלט זי מיך אב און פֿרעגט: וואס מאַך איך, וואָס מאַכען די קינדער. דערנאָך זאָגט זי: ווייסט לאה, אז אונז קומט מזל־טוב? — וואָס איז? — ליזע איז א כלה געוואָרען. אין פֿינף וואָכען ארום איז מיט מזל חתונה. און מיר זיצען דאָ און ווייסען פֿון קיין זאַך ניט.

גאָלדע האָט גאר ניט געענטפֿערט און זיך גענומען ווידער צו דער מאַשין, ווי עס וואָלט איהר די גאַנצע מעשה ווייניג אינטערע־סירט. נאר לאה האט געוואָלט וואס מעהר רעדען וועגען דער וויכטיגער נייעס.

— דו ווייסט מיין טאָכטער, אז די מוהמע איז אַ גאַנץ גוטע, ניט קיין בעל־גאוה'טע. דער פֿעטער זאל געזונד זיין, איז אביסיל אַ קאַפּריז, נאר די מוהמע האט א גוט האַרץ. דו געדיינקסט, גאָל־דינקע, ווען דער טאַטע, זאל ער האבען א ליכטיגען גן־עדן, איז געלעגען קראַנק, איז די מוהמע געקומען געוואָהר ווערען עטליכע מאָל, און דער פֿעטער איז געקומען ווען ס'איז שוין געווען נאָך אלעמען...

— זאָל מען זיי ביידען ניט דאַרפֿען! — האָט גאָלדע גע־זאָגט ווי בייז און ווייטער גענעהט.

לאה האָט צוגעשוויגען, די טאכטער רעדט איבער דעם טאַ־טענס ווערטער...

נאר אין א ווייל ארום, ווען לאה האט זיך געזעצט שטרי־קען א זאָק נעבען איהר טאכטער, האט זי זיך ניט איינגעהאַלטען, און, ווי צו זיך, אַרויסגערעדט:

— האבען מיר, הייסט עס, איבער פֿינף וואָכען דאַנערשטאָג א חתונה!

— דו, מאַמינקע, וועסט זיך געהן, און איך וועל זיצען אין שטוב — האָט גאָלדע געזאָגט.

— ע, נישקשה, דו וועסט בעסער ווערען! — האָט די מוטער מיט א שמייכעל געענטפֿערט.

ענדע קומט.

מ. לאַזאַרעוו.

נ ד ב ו ת:

(דורך דער אדמיניסטראַציאָן „דער יוד" קראקוי).

פֿיר דעם יודישען נאציאנאל־פֿאַנד.

וואסילקאוו. בקערות עיוה"כ: בביהכנ"ס — 75ק', בביהמ"ד „אורח חיים" — 1,55 ר'. בשמחת בית השואבה במנין הבחורים ע"י בכרך — 2, ר'. נדבה מקרית מ"ה דוסקין 25 ק'. 4 55

אודיסה. בין הברי האגדה „מקראי ציון" נאסף 7 —

אקערמאן. במוצש"ק לסאר „אל הארץ אשר אראך" בהוסד אגדה של ציונים תחת דגל המזרחי 3 14

סיערפע. עקיבא אפענבאך 18 ק'. שמעון פענסטער 18 ק' — 36

הארלאווקע. ה' נחמן וועניצקאווסקי בהושע"ר 3 40

מאלאט. בקערות עיוה"כ: בביהמ"ד הישן—1,22. בעזרת נשים —1,21 ר'. בביה"מ החדש — 1,80 ר'. עז"נ—1,10 ר'. בקלויז החדש ובעז"נ 2 ר'. במנין דחסידים—1,07 ר'. ה' דוד באר בעלותו לתורה ובהויתו על אספה ציונית — 2 ר'. ה"ה דוב לעווין, מינדען, העלפֿער, לייפער, דושיק, וויינעראוויץ וגלאט — את השאר. בס"ה 13 65

ה"ה דאפסאו וגאלדשטיין במוהילוב 1—

בערשאר. בשמחת־תורה העבר — ה"ה ברוך מאנקופסקי, יעקב קאטיניוואטי, ישראל דובראוועסקי, נחום גרינבערג, פישיל קופערשלאק, יי"ל בראווערמאן, סילניצער, פראנע, גרינבערג, פֿערשקא, מעראניק, מארטאקאווסקי, לאווטין, הויכמאן וחיים גרינבערג. לפידות, פאראלסקי, מעניס, טייטעלבוים ועוד 14 43

אבאדאַווקא. בבהמ"ד הטלנאי והישן נאסף בעיוה"כ 2,70 ר'.

ה' קישינעווסק, בברכו את יאסילעוויטש בברכת ש"ט 30 ק' 3 —

פרושעדבארזש. עמנואל שפירטום בצאתי חפשי לביתו I —

קאנסק. נאסף ע"י מ' עטטעל אפפעל 1 74

רעמינאלע. על חתונת איסר בן יהודה וראשעל בת יוסף 1 05

ווארשא. מ"ה פשוט 50 ק'. נתאסף אצל ב', לאטא 1 ר' 1 50

מתתיהו קליינבייטש בשחוק הטערנישקע 15 ק'. — אהרן ריניוועצער לזכרון חג חנשואין של ישראל גרויסמאן 50 ק' — 65

נאסף ע"י ה' ליב פרייטאג מאנשים שונים 5 11

נאסף במשחק בבית ר' דוד אווערבאך — 20

חברי „צעירי ציון" 1 05

רדיא. ע"י ה' א. קאפלאן נאסף על משתה התנאים של הר' שמואל לעווין 1 90

ווילנא. על התונת ה' מאיר קלאו נאסף ע"י ה"ה דוד מירעל'ס ויצחק אראנאוויטש 5,10 ר'.; בביה"ח של ה' ראקאוויטצקי נאסף במשך ירח ימים נדבות הפועלים אחד למאה משכר עבודתם 3'17 ר' 8 27

נאווגראדקע. בהימים שהטיף המטיף ערהמזאהן נדבו אנ"ש 6 24

דווינסק. האגדה „פועלי ציון" 3—

ווילנא. על חתונת ה' יצחק גורליאנד עם מ' קובילניק נאסף ע"י ה"ה בארישניק וואטעם מאנשים שונים 4 36

זיטאמיר. ה' ישעיהו ווייציל לזכר נשמת אמו 50 ק'; זלמן מרגולית לזכר נשמת חברו 1 ר'; ע"י ה' רוזנבערג נאסף על חתונת ה' מלמד 35 ק'; העלמה ח' אפשטיין כסף התערבות 50 ק'. בכפר לסושטשינא בעיוה"כ 1,10 ר' 3 45

יערניעק. ה' יחזקאל ראזענבערג 2—

קאוועל. על כלולת העלמה שושנה קאסטעלאנסקי עב"ג מתתיהו ב"ר ש"ב מינץ ממעזריטש נאסף ע"י ה"ה דוד כהן ומאיר ענטין מאת הורי הכלה, אבי החתן ומשה ראנאזשיק מב"א 3 ר'; החתן והכלה, סטערע מייזנער ויהושע גאלדפארב כ"א 2 ר' והמותר מאנשים שונים 18 37

ה"ה טראכטענבערג וגאלדמאן בנדבם מנורה לביהכנ"ס — 85

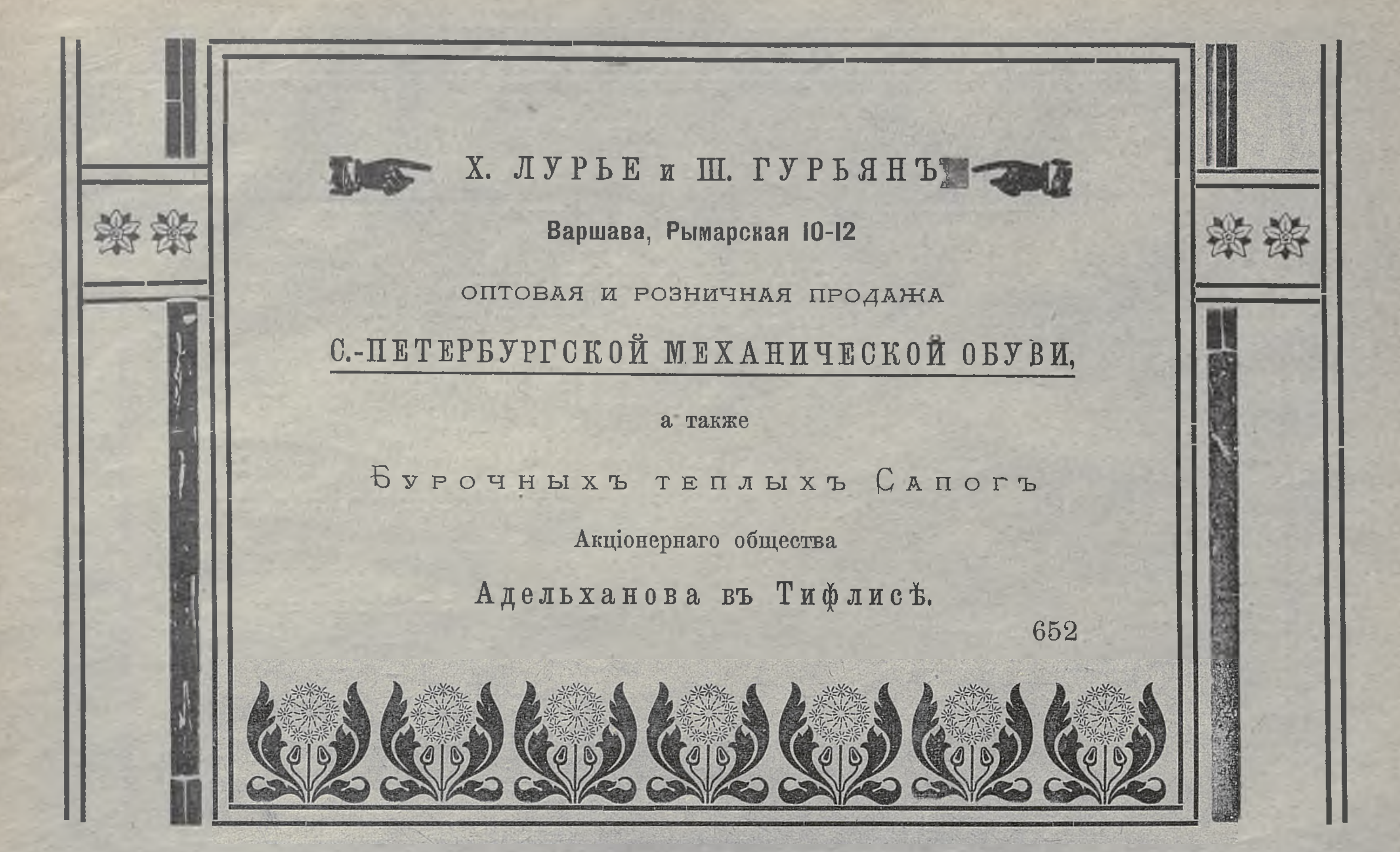
אודיסא. ע"י ה' לאנדוי נאסף על סעודת „בר־מצוה" של ה' משה זעכצער מאת ה"ה בעזען, לנדוי, סויבעלמאן ושונים 2 90

ר' 113 87

ה' מענדיל פאס קראקוי בעלותו לתורה נדב 2 קראָנען

בס"ה 1289,86 ר'; 42,08 קראָנען; 47,99 פראַנק.

Verlag „Achiasaf". Verantwortlicher Redacteur M. Berkowicz. Herausgeber u. Buchdrucker Josef Fischer in Krakau



אויסגאבע ווארשויער יודישע שריפטזעצער.

נייטיג פיר יעדען יוד!

סדר הנהגת האדם

מיט דינים און מנהגים אויף אלע טעג אין יאהר.

דאביי אויך:

קריאת שמע, ברכת המזון, ברכות הנהנין, מנחה ומעריב, ק"ש על המטה, קדוש והבדלה לשבת ויום טוב וכדומה.

פיר ווייבער: בריכה, דינים פון פלייש זאלצען, ליכט צינדען און חלה, ראש חדש בענשען אד"ג. אויך שענע מעשיות אויס די גמרא און אנדערע ספרים

אלץ מיט ריינע זשארגאן-איבערזעצונג.

222 זייטען, גוטעס פאפיר, שעהנע און דייטליכע דרוק, געבונדען

פרייז 15 קאפ׳, מיט פאטא 21 קאפ׳

בוכהענדלער בעקומען ראבאט!

עס ווערט געבעטען יעדען יועלכער האט א פערקעהר מיט דרוקעריי׳ען, ווי: בוכהענדלער איינלעגער, שריפטזעצער, בינדער אד"ג צו קויפען ווי אויך מיטהעלפען פערקויפען דיזען ספר, דען אויסער זיינע ווערדע, ווירד דער ריוח געברויכט צום שטיצען ארימע און קראנקע שריפטזעצער אין ווארשוי.

668 אדרעססע:

Типографія Шульдбергъ и Комп., Варшава, Твердая 6.
Druk. Schuldberg & Comp, Warschau, Twarda 6

ווי אויך ביי אלע מוכרי ספרים אין ווארשוי.

---

35 35

Оптическо-Хирургическій и Электрическій складъ

И. ПИКЪ Налевки 35, въ Варшавѣ

מפעהלט צו פאבריקס פרייזען ברוכבענדער עלעקטרא-גאלוואנישע לייבבענדער, בויכבענדער פיר פרויען, עלאסטישע זאקען פיר געשוואלענע פיס,ברילען מיט ווענעציאנישע גלעזער וועלכע די אייגענשאפט בעזיצען צו שטערקען די אויגען. אויך פערשיעדענע כירורגישע און אפטישע געגענשטענדע פיר קראנקע, ברוכבענדער ווערדען צוגעפאסט דורך איינען ספעציאליסטען. עס ווערט אנגענומען עלעקטריצשנע גלאק ארבייט נייע און פאצינקעס.
605

35 י. פיק, נאלעווקע 35 35
ווארשוי.

פאן טיעפסטען הערץ דאנקען מיר דעם ה׳ זולקעוויץ אין ווארשא מילא נו׳ 7 וואהנונג נו׳ 33, וועלכער האט אונזערע טויבע שטומע זיהן אויסגעלערנט דייטליך רעדען, לעזען און שרייבען וואונדערליך.

שמואל שיינמאן אויס טשעכאָוויעץ
בנימין נארפינקעל.

אהוב את המלאכה 655

אלע סארטען שפיגעל-מאכען גרינדליך לערנט אויס דער 25 יעהריגער פראקטיקאנט אין די שפיגעלפאבריקאציאן

Юдка Вейнблятъ
Варшава, Слизская 22.

ה׳ שלמה זלמן קאראטקין

מי שהי׳ מטיף בווארשא ומקבל הותמים על מכה"ע „רע׳ יור" ו„השלח", היוצאים ע"י הב״ת „אחיאסף", מתבקש להראות את מקום מושבו עתה והאדרסה שלו הנכונה.

ליעדער מיט נאטען.

עס זענען ארויס 6 ליעדער מיט נאטען (קלאוויר בעגלייטונג) א) שלאף מיין קינד, ב) על נהרות בבל, ג) חד גדיא, ד) תחית המתים ה) פרייטאג נאך האלבען טאג, ו) על הר העברים.
667

צו בעקומען ביים פערפאסער:
Ясногродскій м. Рокитно, кіев. губ.
און אין אלע קיעווער בוכהאנדלונגען.

ווער עס וויל האבען א געזונטען מאגען זאל קומען צו מיר מיטאגעי ווער עס וויל האבען פרישע עסען זאל מיין אדרעסע נישט פערגעסען

ל. לעווין גענשא 18, פארטער.
581

דאקטאר
אנטאני טובענדלער

נימט אן מיט מאגען און דארם קראנקהייטען אין דער נעטשניצא מוראנאווסקא 29 פון 10 איהר פריה ביז 12½ פריוואט וואהנונג מארשאלקאווסקא 95